

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

KADININ TARİHÇESİ VE KADIN HAKKINDA
DİNLERDE DOĞRU BİLİNEREN YANLIŞLAR

Sevde TOK

DENİZLİ, 2023

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KADININ TARİHÇESİ VE KADIN HAKKINDA DİNLERDE DOĞRU
BİLİNEREN YANLIŞLAR**

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan
SEVDE TOK

DANIŞMAN
Doç. Dr. Osman MUTLUEL

DENİZLİ, 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI (Tezsiz Yüksek Lisans)

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, **Manevi Destek ve Rehberlik Bilim Dalı** öğrencisi Sevde Tok tarafından hazırlanan “*Kadının Tarihçesi ve Kadın Hakkında Dinlerde Doğru Bilinen Yanlışlar*” başlıklı Tezsiz Yüksek Lisans Projesi tarafımdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Osman MUTLUEL

Danışman

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun.....
tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Harun ABACI

İslami İlimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü'nün yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu proje çalışmasında; proje içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu; atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı; bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir çalışma olarak sunmadığımı beyan ederim.

Sevede Tok

ÖN SÖZ

Müslüman toplumlarda kadına yönelik tutum ve davranışlar incelenmiş toplumsal tutumlar ve ayrışma çizgileri, kültürel farklılıklar değerlendirilerek doğru bilinen yanlışlar üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın amaçları kadın algısındaki değişimler ve ortaya çıkardığı sonuçları kültürün ve dinin etkisi kapsamında değerlendirmektir. Yazılmış diğer çalışmalardan farkı tek bir konunun değil güncel olan konuların kısa ve etkin bir şekilde sunumu amaçlanmıştır. Müslüman toplumlarda görülen kadına yönelik olumsuz tutum ve davranışların sebepleri ve bu sebepleri ortadan kaldırmanın yolları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda kültürümüz, geleneğimiz, inançlarımız, mevcut toplumsal yaşantımız bir özeleştirici süzgeçten geçirilmiştir. Çalışma da nitel yöntem, yazılı dokümanların incelenmesi, metin, makale analiz yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. İsnad atıf sistemi kullanılmıştır. Bu projenin hazırlanmasında ilgi ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Osman MUTLUEL'E teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam da emeğini esirgemeyen sevgili oğlum Yusuf'a, kızlarım Sinem'e, Şeyda'ya teşekkür etmeyi bir borç biliyor sevgilerimi sunuyorum. Bu çalışmamın babam için rahmet sebebi olmasını dilerim.

Sevde TOK

15.12.2023

Denizli, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
ÖZET.....	IX
ABSTRACT.....	X

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. KADIN.....	2
1.1.1. Kutadgu Bilig	4
1.1.2 Dede Korkut Hikâyeleri.....	5
1.2 YARATILIŞ VE KADIN.....	6
1.2.1 İslam'a Göre Kadının Yaratılışı.....	7
1.2.2 Tarihte Kadın.....	8
1.3 İSLÂM'IN İNKİLÂBI.....	11
1.3.1. Eğitim ve Kadın	13
1.4. KADIN KİMLİĞİNİ SEVMEK.....	18
1.5. ERKEKLERİN KAVVAM OLUŞU.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

2.1 NİKAH	22
2.1.1. Evlilikte Yaş	24
2.1.2. Hz. Aişe (r. a) Validemiz Kaç Yaşında Evlendi	25
2.2. ÇOK EVLİLİK (POLİGAMİ).....	26
2.3. BOŞANMAK.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. KADINLARIN SOSYAL HAYATTAKİ YERİ.....	32
3.2. ŞAHİTLİK.....	36
3.3. MİRAS.....	38
3.3.1. MİRAS HİSSELERİ BAKIMINDAN ERKEK-KADIN.....	41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	44
KAYNAKLAR.....	50

KISALTMALAR

- b. bin, (Oğlu)
b. y. Basım yeri
bk. Bakınız
bnt. Binti (Kızı)
bs. Basım
çev. Çeviren
r. a. Radıyallahu anh
RA Rağiy-Allāhu ‘anhu
s. a. s. Sallallāhü aleyhi ve sellem
s. nşr. Sadeleştirerek Neşreden
sad. Sadeleştiren
sn. Saniye
ss. Sayfalar
thk. Tahkik Eden
ts. Tarihsiz
tsh. Tashih Eden
vb. Ve benzerleri
vd. Ve diğerleri
haz. Hazırlayan

ÖZET

Proje Başlığı: Kadının Tarihçesi ve Kadın Hakkında Dinlerde Doğru Bilinen Yanlışlar

Projeyi Hazırlayan: Sevde Tok

Danışman: Doç. Dr. Osman MUTLUEL

Kabul Tarih: 25.12.2023

Sayfa Sayısı: 50

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri Program: Manevi Destek ve Rehberlik

Kadın olgusu, insanlığın tarihinde derin izler bırakan çok yönlü bir konudur. Kadın, insanlığın var olmasıyla başlayan serüveninde hep varlığını ispat etmek zorunda kalmıştır. Kadınlı ilgili problemlerin kaynakları karmaşık ve çoklu faktörlere dayanmaktadır. Kadın'ın yaratılışına tarihsel bakış, İslam ve diğer inançlardaki kadın algısı gibi konular, kadın olgusu kapsamında araştırılmıştır. Kadınlı ilgili doğru bilinen yanlışlar da ele alınarak kadının yaratılışı, nikah, eşitlik, sosyal rolleri, boşanma, miras, şahitlik, poligami gibi güncel konular objektif bir perspektifle incelenmekte ve dini, psikolojik ve sosyolojik açılardan ele alınmaktadır. İslam toplumlarında kadına yönelik olumsuz tutumların ve davranışların kaynağında hurafeler ve geleneklerin etkisi bulunmaktadır. Kur'an ve Sünnet geleneğinin yanlış okunmasından dolayı oluşan yanlışlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda kadının tarihçesi, eski medeniyetlerdeki kadın algısı ve İslâm da kadın araştırılmıştır. İslam'ın bakış açısıyla kültürel bakış açıları değerlendirilmiştir. Müslüman toplumlarda kadına yönelik tutum ve davranışlar incelenmiş toplumsal tutumlar ayrışma çizgileri, kültürel farklılıklar birleştirilerek doğru bilinen yanlışlar üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın amaçları kadın algısındaki değişimleri ve ortaya çıkardığı sonuçları kültürün ve dinin etkisi kapsamında değerlendirmektir. Yazılmış diğer çalışmalardan farkı tek bir konunun değil güncel olan konuların kısa ve etkin bir sunum amaçlanmıştır. Müslüman toplumlarda görülen kadına yönelik olumsuz tutum ve davranışların sebepleri ve bu sebepleri ortadan kaldırmanın yolları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda kültürümüz, geleneğimiz, inançlarımız, mevcut toplumsal yaşantımız bir özeleştirici süzgeçinden geçirilmiştir. Çalışma da nitel yöntem, yazılı dokümanların incelenmesi, metin, makale analiz yöntem ve teknikleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsanlık Tarihi, Kadın Olgusu, Yaratılış, Poligami, Değişim

ABSTRACT

Title Of the Project: The History of Women and Religious Misconceptions About Women
Author: Sevde TOK Supervisor: DOC. DR. Osman MUTLUEL
Date: 25.12.2023 Nu. of pages: Fifty
Department: Philosophy and Religious Sciences Subfield: Department of Spiritual Support and Guidance
<p>The phenomenon of woman that has left deep traces in the history of humanity is a multifaceted subject. The woman has always had to prove her existence during all her experiences which have started with the emergence of humankind. The sources of problems related to woman are based on complicated and multiple factors. The topics such as having a historical perspective on the creation of woman, the perception of the woman in Islam and in other religions have been researched within the scope of the phenomenon of women in Islam. The current issues such as the creation of woman, marriage, equality, social roles, divorce, inheritance, witnessing and polygamy have been examined from an objective perspective by considering misconceptions about women known as true and have been studied in religious, psychological and sociologic ways. Superstitions, and customs have an effect on the source of negative attitudes and negative behaviour towards women in Islamic societies. The mistakes caused by misinterpretation of the Quran and the Sunnah have been emphasized. In this context, the history of women, perception of women in ancient civilizations and the woman in Islam have been researched. Cultural views have been evaluated from the perspective of Islam. In Muslim societies, the attitudes and behavior towards women have been examined and the wrong beliefs known as true have been tried to be emphasized by considering social attitudes, social dividing lines and cultural differences. In this context, the aims of this study are to assess the changes in perception of woman and their results coming afterwards in the scope of culture and religion. The difference from the other written studies is that in this study it has been aimed to present not only one topic, but also all the current issues in a short and effective way. The reasons of negative attitudes and negative behavior towards women in Muslim societies, and the ways of eliminating those reasons have been put emphasis on. In this regard, our culture, our customs, our beliefs, and our present communal life have been filtered through self criticism. In the study, qualitative method, examining written documents, and methods and techniques of text and article analysis have been used.</p>
Keywords: History of Humanity, Woman Phenomenon, Creation, Polygamy, Change

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanlığın var olmasıyla başlayan yaşam serüveninde kadın cinsi varlığını hep ispat etmek zorunda kalmıştır. Yaratılışı, ruhunun olup olmadığı, yeryüzündeki günahların sebebi kabul edilmesi gibi nedenlerden dolayı kadın olgusu geçmişten buyana tartışılmıştır. İslam da kadının konumu ve toplumda kadın hakkında doğru bilinen yanlışlar gibi tartışmaların nedenleri tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda kadının tarihçesi, eski medeniyetlerdeki kadın algısı ve İslâm da kadın araştırılmıştır. İslamın bakış açısıyla kültürel bakış açıları değerlendirilmiştir. Müslüman toplumlarda kadına yönelik tutum ve davranışlar incelenmiş toplumsal tutumlar ayrışma çizgileri, kültürel farklılıklar birleştirilerek doğru bilinen yanlışlar üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Kadını çalıştırmamak, söz hakkı tanımamak, mirastan pay vermemek, kız çocuklarını evlattan saymamak gibi toplumsal bakış açıları eleştirilmiştir. Bu bağlamda bu çalışmanın amaçları kadın algısındaki değişimleri ve ortaya çıkardığı sonuçları kültürün ve dinin etkisi kapsamında değerlendirmektir. 18. Asır Osmanlı Heyeti İhtimaiyesin de Kadın Hayatı, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, gibi yazılmış diğer çalışmalardan farkı tek bir konunun değil güncel olan konuların kısa ve etkin bir şekilde sunumu amaçlanmıştır. Kadı'nın yaratılışına tarihsel bakış, İslam ve diğer inançlardaki kadın algısı gibi konulardan yola çıkarak kadın olgusunun anlaşılmasını sağlamaktadır. Kadınlara ilgili doğru bilinen yanlışlar da ele alınarak kadının yaratılışı, nikah, eşitlik, evlilikteki rolleri, boşanma, miras, şahitlik, poligami gibi güncel konular objektif bir perspektifle incelenmekte ve dini, ahlaki, psikolojik ve sosyolojik açılardan ele alınmaktadır. Müslüman toplumlarda görülen kadına yönelik olumsuz tutum ve davranışların sebepleri ve bu sebepleri ortadan kaldırmanın yolları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda kültürümüz, geleneğimiz, inançlarımız, mevcut toplumsal yaşantımız bir özeleştirici süzgeçten geçirilmiştir. Çalışmada nitel yöntem, yazılı dokümanların incelenmesi, metin, makale analiz yöntemi ve teknikleri kullanılmıştır. Nitel veri toplama yöntemleri kullanılmış ve algılar ile olaylar doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmaya çalışılmıştır. Kadın algısı hakkında, eski medeniyetlerdeki kadın anlayışı ve İslam'daki kadın algısının incelendiği bu çalışma, önemli bir perspektif sunmaktadır. Toplumsal tutumlar, ayrışma çizgileri ve kültürel farklılıklar bir araya getirilerek, doğru bilinen yanlışlar üzerinde odaklanılmıştır. Gündem olan konuları bu bağlamda üretilen din dilini, kadının statüsünü yeniden yorumlamak arzumdur.

1.1 KADIN

Kültürel, sosyal, geleneksel yaklaşımların kadına yüklediği anlamın sürekli değişmesi kadının sadece cinsel obje olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak da farklı tanımlanmasına yol açmıştır. Kadının tarih boyunca insan dışı muameleye maruz bırakılması onu tarihsel süreç içerisinde hemen hemen bütün toplumlarda varlığını ispat etmek zorunda bırakmıştır.

Kadın kelimesinin sözlük anlamı “hatun kişi, analık, ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan, hizmetçi bayan”¹olarak geçer. Kadının insanlık tarihiyle başlayan bir serüveni vardır ve çok boyutlu bir olgudur. Kadın, toplumların oluşmasındaki en önemli unsurdur. Kadının toplumdaki soyutlanması cahil bırakılması bir toplumun sonu demektir. Çünkü toplumun yarısını erkekler, yarısını kadınlar oluşturur. Toplumun diğer yarısını oluşturan erkekleri de kadınların yetiştirdiği düşünülürse kadının eğitilmesi çok önemlidir. Sosyal olarak bütün değişimlerin birinci etkeni kadındır. Hem değişir hem değiştirir. En önemli özelliği yeni bir toplum ve medeniyet inşasının kadınıyla başlamasıdır. Din kadını koruyup gözetken bir şemsiye bir paratonerdir. Dinin kadın üzerindeki etkisine hurafelerden taassuptan uzaklaşarak bakmak gerekir. Gündelik hayatımızda ki ekstrem görüntüler, subliminal mesajlar, ideolojik bilgilerle dinimiz ve özellikle kadın, saldırıya maruz bırakılarak kadın olma hakları ellerinden alınmıştır. Kadının özgürlük için; erkekle mücadele etmesi, ona benzemesi öngörülmüştür. Eşit yapıda olmayanları eşitlemeye çalışmak en büyük eşitsizliktir. Spor müsabakalarında bile kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı şartlar var. Feminizm ile duyguda kadın davranışta erkek yeni bir tip ortaya çıkarıldı. Bu yüzden feminizm kadını farkında olmadan hem kendiyi hem erkekle mücadele haline itti. Erkeğin her yaptığı işi kadının yapması özgürlük değil adaletsizliktir. Hristiyan teolojisinde de kadının rolüne ilişkin farklı yaklaşımlar gözlenmektedir. Kadınların toplumda ve kilisede aşağılandığı, oy kullanma, meslek sahibi olma, eğitim hakkı gibi temel haklardan mahrum bırakıldığı dönemler olmuştur. Dinsel geleneklerin birçoğunda, kadın aleyhine cinsiyet ayrımına rastlanmıştır. Çağdaş dünyada kadının rolleri de değişmiş ve kadın günümüzde görünürlük kazanmıştır. Kadın olgusunun değişimini sosyal değişim içerisindeki gelenek ve göreneklerden bağımsız düşünemeyiz. Kadının yaşam becerilerini belirleyen etkenler; aldığı eğitim, sosyal çevre ve kültürdür. Ahlaki gelişim de sosyal yaşamın gerçeklerinden bağımsız düşünülemez. Toplumun her kesiminde uyum sağlanması gereken davranış kalıplarını ve bireyler arası ilişkileri belirleyen kurallarda kadınların değişim ve dönüşümünü görebiliriz.

¹ Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (Erişim 28 Temmuz 2023). Ankara: TDK.

Kadın tartışılan edilgen konu değil, artık etken yani tartışandır. Kadın toplumun kültürel birikimini yeni kuşaklara aktarmada da etkindir. Siyasi etki olarak yöneticilerin yetiştirilmesini yine kadın sağlamaktadır. Kadın sadece çocuk doğurmaz, toplumu doğurur. Her kadın ve erkek, başka bir kadının terbiyesinden geçmiştir.

Östrojen hormonu Kadınlara şefkat, merhamet, koruyuculuk gibi özellikler kazandırır. Bu durum onların daha çok korumaya, yetiştirmeye yönelik roller üstlenmelerine neden olmuştur. Kadınlar, bu özellikleri sonucunda, erkeklerin aksine, üretici, destekleyici, yardımcıları olarak geri planda kalmışlardır.²

Kadının eski toplumlarda dönemin insanlık değerine denk ya da üstünde muamele gördüğüne yönelik bilgiler de vardır fakat oldukça azdır. Mesela, eski dönemlerde kadın bazı anaerkil aile tipinde görüldüğü gibi, doğurganlığı ve verimliliği sebebiyle hayatın, bereketin sembolü olarak algılanırdı. Aşırı derecede kutsanmış ve nihayet Kybele, Artemis, İştâr vb. mitolojik tanrıça örneklerindeki gibi tapınma kültürüne dönüşmüştür.³

Dinin kadın üzerindeki etkisini, hurafelerden uzak ve tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmek gereklidir. Gündelik hayattaki aşırı görüntüler, gizli mesajlar ve ideolojik bilgilerle din ve özellikle "kadın", hedef alınmış gibi görünüyor. Kadının tarih boyunca süren mahrumiyeti ve insan dışı muameleye maruz bırakılması şeklindeki kara talihi İslam'la birlikte son bulmuştur. Sonrasında değişen tarihsel olaylar, siyasi ve sosyal baskılarla bu durum değişmiştir. Mekke müşrikleri Melekleri Allah'ın kızları sanırlardı. Kız çocukları bayağı kabul ettikleri halde bir paradoks olarak onları Allah'a nispet etme mantıksızlığına düşmüşlerdi. Cahiliye dönemi müşriklerinin kadın algısını Kur'an-ı Kerim şöyle açıklar. Kur'an onlara şu cevabı verir: *"Şimdi sor, Habibim, onlara: herhalde kızlar rabbinin de oğullar onların mı? Yoksa biz melekleri dışı yarattık da onlar buna şahit mi idiler. Haberin olsun ki onlar hakikaten yalan söyleyerek, herhâlde" Allah doğurdu" derler! Onlar elbette yalancılardır. Kızları oğullara tercih mi etmiş o"?*⁴ "Ziya Gökalp'e göre eski kavimler içinde hiçbir kavim Türkler kadar kadına hak vermemişler ve saygı göstermemişlerdir. Yine Gökalp'e göre eski Türklerde kadınlar amazon (savaşçı kadın) idi."⁵

Eski Türklerde tek eşlilik hakimdi. Gelenekler çocuğu olmama, hasta olma gibi zorunlu durumlar hariç çok eşliliğe müsaade etmezdi. Bununla birlikte eski Türklerde cariyelik mevcuttu. "Küng, Olca" adları cariyeye anlamında kullanılırdı. Kadın devlet yönetiminde, toplum menfaatlerinde,

² Nevzat Tarhan, Kadın psikolojisi, (İstanbul: Nesil Yayınları, 2019).123.

³ N Çağıl, İslam Öncesi Mekke Toplumunda Kadın, Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu, 1/3 (Temmuz 2011), 199-224.

⁴ Elmalılı Hamdi Yazır, Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali, 2019, 37/149-153.

⁵ Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, sad. Yalçın Toker, (İstanbul: Toker Yayınları, 2005).167.

aile içinde ve ekonomik hayatta eşi ile eşit söz hakkına sahip ve eşi kadar işin içindedir.⁶ “Türk kadınları İslam’ı kabul etmeden önceki haklarını, kabul edince de sürdürdüler. Çünkü bu haklara zaten sahiplerdi”.⁷ “Eski medeniyetler içerisinde en geniş kadın hakları Sümerlerdeki Hammurabi kanunlarında, Asurlularda ve kısmen Hititlilerde görülmektedir”.⁸

Eski Türk toplumu deyince genellikle Müslüman olmamış Türkler anlaşılır. Milattan önce 300'lerde Hunlardan başlayarak yaklaşık milattan sonra 10. yüzyıla kadar uzanan 13 asırlık bir dönemdir. Bunun bir de bilinmeyen tarihi öncesi vardır Buna göre eski Türk toplumu içinde aralarında büyük farklar mevcut olduğu ve ayrıca çok uzun zaman zarfında büyük dönüşümler yaşamış olan çok çeşitli Türk toplulukları söz konusudur. Bunların tümünün homojen bir yapı gibi Eski Türkler olarak ele alınması yanıltıcıdır. Sosyolojik olarak bakıldığında aynı zaman dilimlerinde avcı, toplayıcı hayat tarzını, benimseyen, tarım ve ticarete dayalı köy ve şehir hayatını yaşayan Türk toplulukları mevcuttur. Bu topluluklar dil ve din kültür unsurları bakımından farklıdır. Bu bakımdan eski Türk toplumu için tek bir aile modeli ve homojen bir kadın anlayış tespit etmek mümkün değildir. Bu yüzden Ziya Gökalp'in bu konudaki görüşlerinin ilmi olmaktan çok ideolojiktir.⁹

Kadının geri kalmışlığının sebebi, asıl sorumlusu geleneğimizin, ataerkil karakterli maskülen bir yapısının olmasıdır. Kadınlara alakalı problemlere baktığımız zaman bu tür yaklaşımların eleştirilerin daha çok suçlama yoluna gidildiği görülür. Kadın ve din ilişkisinde akıl dışı, batıl, hurafe aktarımlarla İslam eleştirilebiliyor. Din veya kadın hususunda savunmacı bir retorik kullanılıyor. Bunlar tek başına ele alınmamalı kadın konusu dinden kültüre farklı şekillerde irdelenmelidir.

1.1.1. Kutadgu Bilig

Kutadgu Bilig, ilk Müslüman Türk devletlerinden Karahanlılar döneminde 1069-1070 yıllarında yazılmıştır. Eser de Kadın üzerine söylenen sözler şunlardır:

Kadını boş bırakma, kapalı tut.

Korkak insanlar kadınlara benzerler.

Aslında bu kızlar doğmasa, doğarsa yaşamasa iyi olur.

Yemekte içmekte kadını erkeklere katma, katarsan ölçüyü kaçıırırlar.

Kadının aslı ettir. Eti muhafaza etmeli, gözetmezsen et kokar.

Evin kapısını kilitle, eve erkek sokma.

Bunlar da vefa yoktur.

⁶ M Avcı, *İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Hayatında Kadının Rolü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

⁷ Sevim Can, *Selçuklular Döneminde Kadın*, (İstanbul: Ufuk ötesi Yayınları, 2008).45

⁸ Can, *Selçuklular Döneminde Kadın*, 21-22.

⁹ Sıddık Ağ çoban, *Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam'da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar*, (2016).87-109.

Kadının meyvesi zehirdir.

Erkek insan sözünden dönmez, dönenleri sen kadın bil.”

Bu düşünceler Yusuf Has Hacib'in düşünceleri olmamakla birlikte yaşadığı çevrenin anlayışından, kültüründen uzak olduğu varsayılmaz. Bulunduğu şehir ve toplumun sosyal, kültürel bakış açısını yansıtmaktadır. “Kutadgu Bilig'teki kadın anlayışı Budist, Maniheist, Uygur şehir kültürünün ve İslâm ile birlikte bu temel üzerine yükselen Orta Çağ Fars kültürünün bir ürünüdür.”¹⁰

1.1.2 Dede Korkut Hikâyeleri

Osmanlıları meydana getiren göçebe Oğuz Türkleri İslamiyet'i benimsemişler daha sonra yavaş yavaş yerleşik şehir hayatına geçmişlerdir. Göçebe oğuzların yaşantılarını anlatan Dede Korkut hikayeleri bir destandan kopmuş parçalar olmakla beraber büyük oranda bize bilgi vermektedir.14.yüzyılda kaleme alınmış ve yoğun İslami etkiler taşıması itibariyle Osmanlı'nın ilk dönemlerini anlamada önemli bir kaynaktır. Dede Korkut'taki kadın anlayışı ve cinsiyet ilişkileri yine 14. yüzyıla ait bir kaynak olan İbni Batuta'nın seyahatnamesindeki bilgilerle büyük oranda örtüşmektedir. Buna göre Osmanlıların asıl unsuru olan Oğuzlar, imparatorluğun kuruluş döneminde oldukça eşitlikçi kadının sosyal hayatta olduğu bir yapı içerisindeydi. Kadın, “Dede Korkut destanında” Kutadgu Biligte ki hain korkak şehvet düşkünü kadın imgesinden çok uzaktır. Kadınlar erkeğe göre ikinci planda ve erkeğin korunması altındadır ama iffetli, sadık ve dürüstlerdir. Toplumda ve ailede yapıcı rolleri vardır.

Dede Korkut'un yansıttığı Oğuz toplumunda zinaya rastlanmaz ancak nişanlılar arasında evlilik öncesi yakınlaşmalar doğal karşılanır. Cinsel namus çok önemli bir değerdir. Burla Hatun ve oğlu Uruz arasında geçen konuşmalarda Uruz' un anasına hitaben: Kazan namusu ifadesi namusun kadına değil kocasına ait olduğunu göstermektedir. “Dede Korkut da İbn-i Batuta da İslami dönemi yansıtan kaynaklardır. Müslüman göçebe kültürünü yansıtır. Uygur, Karahanlı ve Selçuklu, şehir kültürünün bir devamı mahiyetinde ve Eski Türklerin kadına verdiği değeri göstermek için genelde tarih öncesi kalıntılara ayrıca Dede Korkut'a ve İbni Batuta seyahatnamesine başvurulmaktadır. “Yoğun İran etkileri altında toplum kadını fitne kabul etmiştir. Bu anlayış ilerleyen dönemlerde Osmanlı sarayına ve şehir merkezine hâkim olmaya başlamıştır.”¹¹

Zerdüşht inancına göre kadın kötülüğün kışkırtıcısı ve dünyaya yayılmasının sorumlusu kabul edilir. Mazdekçilik de malların ve kadınların ortak kullanımı söz

¹⁰ Abdulkadir İnan, *Yusuf Has Hâcib ve Eseri Kutadgu Bilig Üzerine Notlar, Türk Kültürü* 98, 1970, 112-116.

¹¹ Rıfat Özdemir, *Tokat'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik yapısı, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat (Sempozyum)*, (İstanbul: Dergâh Yayınları,1987),83-86.

konusudur. Arabistan'da kadın erkeklerin zevk aracı olarak görülür. Kız çocukları maddi bir yük bir utanç kabul edilir ve bazen doğar doğmaz öldürülürlerdi. Evlilik baba ve erkek arasında bir alım satım işiydi. Poligami yürürlükteydi. Bir erkek iki kız kardeşle evlenebilirdi. Kadın mirastan ve boşanma hakkından yoksundu. İki erkeğin eşlerini değiştirebilmesini, birçok erkeğin bir kadının ortak zevce olarak kullanmasını, velilerin kızlarını veya kardeşlerinin değiştirmesini mümkün kılan birçok nikah çeşidi mevcuttu. Buradan da anlaşılacağı gibi genellikle Türklerin İslam'dan önce eşitlikçi kadına değer veren bir yapıda oldukları ve İslami dönemde bunun değiştiği kanaati hakimdir. Oysa İslam öncesi Türk şehir uygarlığı etkilerinin Arap, İran, Bizans etkileri ile yoğrulması ile ortaya çıkmış olan Osmanlı saray ve üst sınıflarındaki kadın anlayışından İslam'ı sorumlu tutmak yanlıştır. İnançlar, kültürel özellikler, sosyal ilişkiler toplumun algılarını zamanla değiştirmiştir.

YARATILIŞ VE KADIN

Kitâb-ı Mukaddese göre kadının yaratılışı; ‘‘Rab Adem’e ağır bir uyku getirdi. Onun e e kemiklerinden birini alarak yerini et ile doldurdu. Âdem bu benim kemik ve etimdendir, insandan oluştuğu için ‘‘Nisa’’ ismi verilsin dedi.’’¹² Anlatıldığına göre ‘‘yasak ağaçtan bir yılanın saptırmasıyla önce Havva sonra Havva’nın teşvikiyle Âdem yemiştir. Rab niçin yediğini sorunca Âdem: Bana arkadaş olarak verdiğin kadın bu ağaçtan bana verdi der. Rab kadına: Gebelik zahmetini  oğalttım, ağrı ile evlat doğuracaksın, toprak senin yüzünden lanetli oldu...der.’’¹³ Böylece bu günah nesilden nesile kadınlar aracılığıyla yayılmış ve bütün dünya kadınları lekeli hatalı kabul edilmiştir. Hinduizm de kadının eş ve insan olarak durumu; haklardan uzak, erkeği memnun etmek için yaratılmış, kötü özelliklere sahip bir varlık olarak kabul edilir. Yunan da Zeus, Tanrıların ve insanların babası olan en önemli tanrıdır. Zeus, insanlardan intikam almak ister. Bal ıktan bir kadın figürü yapılmasını ister. Adını Pandora koyar. Pandora, Antik Yunanda ilk kadındır. Ona evlilik hediyesi olarak bir kutu hediye eder. A ılmamalıdır. Merakına yenilen Pandora kavanozu açar ve tüm kötülükler dünyaya yayılır. Görülüyor ki Yahudiler ve Hıristiyanlar yasaklanan meyvenin yenilmesinde hatayı, günahı Hz. Havva'ya isnat etmiş, Hz. Âdem masum kabul edilmiştir. Bu yanlış inancın sonucu kadınlar kıyamete kadar lanetli ve suçlu kabul edilmiştir. Lanetli olan kadınlar insanca muameleyi hak etmezler ve erkeklerin hizmetçisi olarak g r l rlerdiler. Baba kızını istediği kişiyle evlendirebilir. Miras hukukunda erkek çocuğunun olduğu durumlarda

¹²  lfet Görgülü, *Kadın ve Siyaset* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2014),18.

¹³ Görgülü, *Kadın ve Siyaset*, 19.

kız çocuğu mirastan mahrum olurdu. Yine onlara göre Tevrat'ın emirleri ile sadece erkekler yükümlüdür, kadınlar ise sadece ev işlerinden sorumludur.

Ortodoks Yahudilerinin dua kitabında sabah dualarında yaratan (Tekvin) bölümünde erkeklerin kadın olarak yaratılmadıkları için yaptıkları şükür duası vardır. Ayrıca kadınları hayızlı günlerinde necis kabul ederler. O günlerde kadınları kendilerinden uzaklaştırırlardı. Hem kadın hem de dokunduğu her nesne pis kabul edilirdi. Hâyızlı bir kadın kurban etine dokunmuş olsa o et asla temiz kabul edilmez imha edilirdi. Hıristiyanlarda da aynı görüş hakimdir. Murdar kabul edilen kadın, doğurduğu çocukla bunu gelecek nesillere taşır. Dünyaya getirilen bu çocuklar vaftizle temizlenir. Yeni dini hareketlerde de kadının durumu, Kitâb-ı Mukaddes üzerine temellendirilmiş ataerkil bir anlayışa sahiptir. İslam'da asli günah diye bir şey yoktur.

1.2.1 İslam'a Göre Kadının Yaratılışı

”Ey insanlar, size bir tek nefisten yaratan, ondan da yine onun eşini yaratan ve ikisinden de birçok erkek ve kadınlar yaratan Rabbinize karşı gelmekten sakınınız.”¹⁴ İnsanın ilki olan erkek ve kadın tek özden ve birlikte yaratılmıştır. Tüm varlıklar erkek ve dişi olarak çift olarak yaratılmıştır.

Zevc, çift, iki şeyden meydana gelen karı ve kocadan her biri, eş gibi manalara gelir. Çift yaratıldığı gerçeği ‘Parite Teorisini’ temsil eder. Latince çiftin karşılığı paritedir. Her varlık zıddı ile doğar. Bir protonun yaratıldığı yerde zıt eşi de (anti- proton) yaratılır. Atom artı yüklü çekirdeği ve etrafında dönen eksi yüklü elektronlar ile birlikte oluşur. Elektriğin artı ve eksisinde, mıknatısın kuzey ve güney kutupları maddesel bir parçacığın tek başına meydana gelmeyeceğini çiftiyle doğacağını açıklar.¹⁵ İslam dini ilk kadın Havva annemize ayrı bir suç isnat etmediği gibi, ilk ebeveynin hatasını evlatlarına, nesillere aktarımını reddeder. Hz. Peygamber; *“Kadınlar hakkında hayırlı olup, nezaketle muamele etmenize dair vasiyetime itaat ediniz. Çünkü onlar ege kemiğinden yaratılmıştır. Ege kemiğinin en eğri tarafı üst kısmı (ortası) dır. Eğer sen onu doğrultmaya uğraşırsan kırarsın, kendi haline bırakırsan daima eğri kalır o halde kadınlar hakkında hayır öğüdümüne itaat ediniz.”¹⁶* Bu ifadeleri olduğu gibi kabul edilerek yanlış manalar verilmiştir. Buradaki ifade kadına nezaketle muamele edin, olduğu gibi kabul edin düzeltmeye çalışırken kırmayın demektir. Peygamberin vefatından sonra bazı insanlar Peygamberin ağzından kadın aleyhtarı sözler

¹⁴ En-Nisa 4/1.

¹⁵ Abdurrahman Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, (Ensar Neşriyat, 2016).344.

¹⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiuş-şâhih*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr , (b.y.:Dâru Tavki'n-Necât,1422/2001).79.

uydurarak Peygambere mal edebilmişlerdir. Bu yüzden İslam kadın haklarını ihlal eden aşağılayan bir dinmiş gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Bunun mücadelesi İslam'ın kadınlara bakış açısı doğru anlatılarak verilmelidir.

Tâberi tefsirinde Nisa Suresi 1.ayette İbn İshak'tan gelen bir rivayette bu husus anlatılır. Buna göre Hz. Havva'nın yaratılışına dair İslâm kaynaklarında görülen Kitabı-Mukaddesinkine benzer ifadeler ehli kitabın Tevrat okuyanları tarafından ve diğer alimlerden işitilmiştir. Bu onların kanaatidir. İşin doğrusunu Allah bilir diye geçmektedir.¹⁷ Kur'ân-ı Kerim'de cennetteki 'yasak ağaç' kıssası anlatılırken ifadeler (tesniye) iki kişiye aittir. Şeytan Âdem ile Havva'nın her ikisine vesvese vermiş onları caydırmış ve yasak ağaçtan yedirmiştir. Hatta Taha suresinde (ayet, 116-122) asıl muhatap Hz. Âdem gösterilir. Çünkü Allah'ın emirlerine doğrudan doğruya alıp öğrenen Hz. Ademdir. İlk insanın hatası nedeniyle Hristiyanların olumsuz bakış açısına karşılık, Müslümanlar farklı bir perspektife sahiptirler. Hz. Adem'in cennetten çıkarılıp yeryüzüne gönderilmesi, Müslümanlar için bir nimet olarak kabul edilir. Yeryüzü, bu olay sayesinde lanetlenmemiş; aksine insan nesli ile birlikte imar edilmiştir. Bu durum, yeryüzünde yaşamın başladığını, birçok medeniyetin kurulduğunu göstermektedir. İslam dini, ilk insanlara ait hatanın sonraki nesillere intikalini reddederken, ilk kadın olan Havva annemize ayrı bir suç atfetmez. Bu israiliyât kaynaklı yanlış yaratılış hikayesinin beraberinde getirdiği Havva'nın Adem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı söyleminin islâm dininin temel kaynakları ve ruhuna uymadığının açıkça bilinmesi gerekir. Bu yanlış kanaat kadının müstakil bir varlık olmasından daha çok erkeğe tabi bağımlı ve bir varlık olarak görülmesine yol açmıştır. Dolaylı yoldan eğri olan kaburga kemiği gibi kadının da düzeltilemez bir yapısının olduğu şeklindeki aşağılayıcı yaklaşıma sebep olmaktadır. Halbuki Allah ayırt etmeksizin insana en güzel biçimde yarattığı Tin suresi 95/ 4 Kur'an'da açıkça ifade etmektedir. İnsanın zayıf ve eksik yönleri düzeltilebilir. Psikolojik yapısı, aceleciliği, ümitsizliği, hırsı vb. eğitimle düzeltilebilir.

1.2.2 Tarihte Kadın

Tarih incelendiği zaman asırlar boyu kadının ihmal edildiği, horlandığı, zulme uğradığı, baskı ve işkencelere maruz bırakıldığı görülür. "Avrupa'da, Asya'da kadın hak ve hukuktan yoksun bırakılmıştır.1789'da Fransa da ihtilal de "İnsanın tabii hakları adını alan beyanname" karar altına alındığı zaman Paris'te yaşayan kadınlar meclislerine dilekçe ile müracaat etmişler ve erkeklerin

¹⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî, eş - Ŧaberî, *Câmi 'u'l-Beyân fi Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, thk. Aĥmed Muhammed Şâkir (Mü'essesetu'r-Risâle, (b.y: Mu'essesetu'r-Risâle, 1420), 82.

sahip olduğu haklarda kadınların da eşit sayılmasını istemişlerdir.¹⁸ Tarihte kadın olmak hep geriden gelmek ama mücadele ederek gelmenin adı olmuştur. İslam'ın doğuşuna kadar dünyanın çeşitli ülkelerindeki kadının durumu; Yahudilikte, Tevrat'ın Tekvin bölümünde erkek için ve erkeğin Kaburga kemiğinden yaratılan kadına biçilen rol yılanla işbirlikçiliği yapıp Adem'in cennetten çıkarılmasına neden olduğu için hamilelik sıkıntısını çekmek ve sancıyla doğum yapmakla cezalandırılmıştır. Yahudiler kadına Lanetli olarak görmekte, kadın olarak yaratılmadıkları için Tanrıya şükranlarını sunmaktadırlar. Kadın babasından satın alınan bir köle olarak ifade edilir. Kocasını onun efendisi olur. Evli kadın, az akıllı çocuk ve deli gibidir alım satım yapamaz kadının tüm malı kocasına aittir kocasına mirasçı da olamaz. Yahudi kızları babalarının evinde hizmetçi kabul edilmiştir. Yahudilikte, erkek, yatar-kalkar ve kadın yaratılmadığı için Allah'a dua ederdi. Freud “Kadın bütün kayıtlardan sıyrılarak varlığını cinsi yoldan gerçekleştirmelidir.” der.

Yunanda: Kadın hiçbir hakka sahip değildi. Kadın kocasının veya babasının vasiliği altında yaşardı. Kocasını eşini istediği zaman boşayabilir veya eşi üzerindeki hakkını başkasına devredebilirdi. Atinalılar arasında kadın çarşılarında satılır, başkalarına ihale edilirdi. Eflatun” Kadın elden ele gezmelidir” der. Alman filozof Schopenhauer kadının dayak yemek, güzel beslenmek, hapse girmek için yaratılmış bir hayvan olduğunu dile getirir. Yunanlı kadın kamusal hayatta az ya da çok hiçbir şekilde katılamazdı. Siyasi haklardan da mahrumdu.

İngiltere'de eş satma geleneği vardı. İngiltere de MS. 5.yy'dan 11. asra kadar kocalar karılarını satabilirlerdi. Erkek karısının boynuna ya da ellerine ip bağlar ve yerel pazara götürür açık artırmaya çıkarır satar, kendilerince mutsuz evlilikler böylece sona ererdi. İlk kadın Havva ve bütün kadınlar şeytan kabul edilirdi. Kadın murdar kabul edilip İncil'e dokunamazdı. Kral VIII. Henri zamanında çıkan bir kanunla İncil'e dokunup, okuma hakkını kazandı. Kadın erkeğin sofrasına oturamaz sorulmadan söze karışamazdı. Kilise, evliliği uzak durulması gereken toplumsal bir leke olarak gördü. Bekar Allah katında evliden daha makbuldür. Kiliseye göre kadın bir şeytan fitneye düşüren bir silahtı. Hz. İsa'nın bekar kalmasını esas alan papazlar fitrata direndi evlenmedi. Hıristiyanlıkta evlilik neslin devamı için bir zaruret olarak görülür. Sonun da kilise gayri meşru ilişkiler merkezine döndü. Fransa bir kongrede kadının insan olup olmadığını tartıştı sonunda erkeğe hizmet etmek üzere yaratılan bir insan olduğu kanaatine varıldı. 805 yılına kadar İngiltere'de yasalar erkeğe karısını satma hakkını veriyordu. 1789 Fransız Devrimi insanın esaretten ve horlanmaktan

¹⁸ Ülfet Görgülü, *Kadın ve Siyaset*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2014).20.

kurtuluşunu ilan etmişti. Ancak bu hürriyet kadını içine almıyordu Fransız medeni kanunu evli değilse kadının velisinin izni olmak için hiçbir akitte bulunmaya ehil olmadığı kabul ediyordu. Bu yasaya göre ehliyeti noksan olanlar çocuklar, deliler ve kadınlardı. Bu yasa 1938 yılına kadar yürürlükte kaldı.

Roma'da kadın ruhsuz kabul edilir, kadın ve erkekler hamamda karışık yıkanırldı. Orta çağda Bizans'ın en şaşalı zamanında bile kadın erkeğin malı idi. Kadının yaşaması eşinin elindeydi. Bu yüzden kadın köle gibiydi. Roma da kızlar evlendikten sonra kocalarıyla efendilik anlaşması denen bir sözleşme yapar. Böylece aile reisinin sultası artık kocaya geçmiş olurdu. Roma hukukunda kadının durumu reşit olmayanlara denkti. Kadın amme hizmetine katılamaz, özel hukuk alanında da sınırlı bir ehliyete sahipti. Fransa'da toplanan bir kongrede kadının insan olup olmadığı tartışılmış sonunda kadının erkeğe hizmet etmek için yaratılmış bir insan olduğuna karar verilmiştir. Hristiyanlıkta Pavlus'un Efe soslulara mektubunda kadınlara şöyle hitap edilmektedir: Ey kadınlar, kendi kocalarınıza rabbe tabi olur gibi tabi olun. Çünkü bedenin kurtarıcısı Mesih kilisenin başı olduğu gibi erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih'e tâbi olduğu gibi kadınlar da böylece her şeyde kocalarına tabi olsunlar.¹⁹

Batıda Fransız Devrimi sonrası 1789 devrimi ile Fransa'da kadınlar site küçük şehir devletine dahil olma yurttaş olarak kabul edilme mücadelesine girişmişlerdir. Devrimin getirdiği "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" kadınları içerisine almıyordu. 19.yy'ın ilk yarısından itibaren kadınlar için eğitim, çalışma, oy hakkı talep eden kadın hareketleri ortaya çıkmaya başladı.1918'de İngiltere'de kabul edilen yeni seçim yasası 30 yaşın üzerinde mülk sahibi ile evli haftada 5 Pound gelir getiren, bir işte çalışan ya da üniversite mezunu olan kadınlara oy hakkını tanımaktaydı.²⁰ "On yıl sonra da avam kamarası erkekle kadını vatandaşlık hakları bakımından eşit konuma getiren yasayı kabul etti.1919'dan itibaren kadınların oy hakkı istemi ancak 1944 yılında seçme ve seçilme hakkında erkekle tam eşitlik sağlandı. Kanada'da kadınlara 1918'de oy kullanma, 1919'da ise seçilme hakkı verildi. Almanya'da 1908'de siyasi partiye üye olma 1918'de oy kullanma hakkı tanındı. ABD'de ise 1914'ten itibaren birkaç batı eyaletinde, 1920'de de tüm ülkede oy hakkı verildi. Danimarka'da 1915'te, İspanya'da ise 1931'de kadınlara oy verme hakkı tanınmıştır. İkinci Meşrutiyet Döneminde kadın haklarını savunma adına ilk kurulan kadın derneği Müdafaa-i Hukuk Nisvan Cemiyeti olup o yıllarda kadının siyasal hak talebi cemiyetin programında yer almıyordu. Zira toplum buna hazır değildi. Siyasal hak isteği 1921'de Dernek programına dahil edilmiştir."²¹

¹⁹ Görgülü, *Kadın ve Siyaset*, 16-60.

²⁰ Şirin Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal toplumsal Hayat* (İstanbul: Birikim Yayınları, 1982).24

²¹ Görgülü, *Kadın ve Siyaset*, 29.

“Hindistan’da kadın zavallı bir varlık olarak kabul edilir, merasim ve ayinlerden uzak tutulurdu. Manu Kanunnamesi Hindu hukukunun temelini oluşturur. Evlilik ten ölüm sonrasına kadar Pek çok konuyu ele alır. Buna göre kadın babasından kocasından ya da oğlundan bağımsız olarak hak sahibi sayılmıyordu. Kadının dini efendisine hizmet etmekte. En iyi kadın, kocasının naaşı üzerinde kendini yakan kadındı. Buna (Sati geleneği) denirdi. Eski Çin kadınları insandan saymaz, isim bile vermezlerdi. Bir, iki, üç ...diye çağırırlardı. Erkek çocuk makbul sayılır, kız çocukları” domuz” diye anılırdı. Çin kızları yedi yaşına gelince erkeklerle sohbet etmekten, arkadaşlık etmekten kanunen men edilirdi. Mahremleri olan erkeklerle dahi bir sofrada oturup yemek yiyemezlerdi. Aşk kitapları okumak ‘‘edebiyatla’’ ilgilenmelerine izin vermezlerdi. Çin ahlakçalarına göre kadınların ahlak güzelliği akıl terbiyesinde değil iffetli olmalarındaydı.²²

Arabistan yarımadasında kadın, evlenme, boşanma, miras hakkından mahrumdu. Manevi değerlerde erkekten aşağı kabul edilirdi. Kız çocuk ailede maddi bakımından yük, manevi olarak utanma vesilesi idi. Bir Arap atasözü “Kızları gömmek asalettendir” der. O dönem de evli kadın çocuk doğurduktan sonra aileden sayılırdı.”²³ Kız çocuğu horlanır, erkek çocuğu övünç kaynağı idi. Erkekler kız çocuğu babası olmaktan utanırlardı. Bu döneme bu yüzden cahiliye diyoruz. Kur’an-ı Kerim ‘de şöyle buyrulur: “*Ne zaman birine bir kız çocuğu müjdesi verilse hemen yüzü kararır, içi öfkeyle dolar. Kendisine verilen bu kötü müjdeden ötürü kıyı bucağın insanlardan kaçır. Yazıklar olsun, izledikleri düşünce tarzı ne kadar kötüdür.*”²⁴

İSLÂMİN İNKİLÂBİ

Mekke ve Medine yıllarını incelediğimiz zaman aslında İslam peygamberinin en büyük mücadelelerinden biri kadın haklarıdır. Peygamberimiz kadınların durumunu iyileştirmek için birçok adım attı. “Babası tarafından rızası olmadan evlendirilen bir kadının nikahını şikâyeti üzerine Peygamberimiz (s. a. v) iptal etti.”²⁵

Peygamber efendimiz önce cinsiyetçilik olarak ortaya çıkan kadın ve erkek ayrımını ve kadını kadın olduğu için hor gören ideolojilerle mücadele etmiştir. Kadını ve erkeği hiç ayırmadan Medine’yi bir açık üniversiteye dönüştürerek bedevileri, şehirlileri, kadınları, erkekleri eğitmiştir. İslam Peygamberi hayatının hiçbir yerinde kadını dışlamamıştır. ”Ey

²² İhsan Şenocak, *İslam’ın Kızına*, (İstanbul: Hüküm Kitap Yayınları, 2017), 16-19.

²³ bk. Abdurrahman Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*.340.

²⁴ En-Nahl16/58-59.

²⁵ Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâ‘îl b. İbrâhîm el-Buḥârî, *Şaḥîḥu’l-Buḥârî*, thk. Muştafa Dîb el- Buğâ (Dımaşk: Dâru İbn Keşîr; Dâru’l-Yemâme, 1414/1993), *Nikah* 42.

insanlar sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Hem de sizi soylara ve kabilelere ayırdık ki, birbirinizi tanıyasınız. Biliniz ki, Allah katında en iyiniz, takvası en ziyade olanınızdır.”²⁶

Takva, korunma sakınma demektir. Kanın veya erkek, insanlar yüce yaratıcıya aynı uzaklıktadırlar. Yalnız kendi niyet, gayret ve çalışmaların ürünü ile değeri artar veya eksilir. Buna da takva denir ve üstünlük takvadadır. Kadın veya erkek olmada değildir. Kur’an açısından kadın ve erkek birdir. Sadece yaratılıştaki fiziksel birtakım farklılıkların bulunması birinin diğlerinden üstün olduğunu göstermez. Kadın kendisinden faydalanılmak için yaratılan bir ticaret ve süs aracı değildir. İnsanın kendisinden yaratılmış insanın kendisidir. Miras’a konu olan kadın, İslam ile mirasçı olabilme hakkını kazanmıştır.

Ahir zaman peygamberini doğuran da bir kadındır... Allah’ın yaratılış düzeni kadının yaratılmasını gerektiriyordu. Kadına verdiği zarafet, incelik ve duygusallık onun kadın olmasının belki de en büyük özelliklerindedir. Kadına terbiye edici olarak baktığımız da annelikte, eğitimde ve öğretim de başarılı olması yüce Allah’ın rab sıfatının bir gereğidir. En iyi terbiye edici Allah’tır. Terbiye etme sıfatının gereği, canlılar içerisinde dişi varlıkların yavrularına gösterdiği ilgi ve şefkat çok önemlidir. Toplumun mayası olan kadın, iman, ibadet ve iyi şeyler yapmakta erkek ile eşittir; kadın da akıl ve irade ile seçim sahibi olarak yaptıklarından erkek gibi sorumludur. Ayetlerde İnanmış erkek ve kadın, mümin olarak iyi amel ve davranışta bulunursa biz onu dünyada güzel bir hayatla yaşatırız ve onları yaptıklarının daha güzeliyle mükafatlandırırız buyrulur. Ahzab Suresi, beşinci ayette “*Şüphesiz ki Müslüman erkeklere ve Müslüman kadınlara, inanan erkeklere ve kadınlara, itaat eden erkeklere ve kadınlara, doğru söyleyen erkeklere ve kadınlara, sabreden erkeklere ve kadınlara, korkan erkeklere ve kadınlara, sadaka veren erkeklere ve kadınlara, oruç tutan erkeklere ve kadınlara, ırzlarını koruyan erkeklere ve kadınlara, Allah’ı çok anan erkeklere ve kadınlara; Allah, onlara bağışlanma ve büyük bir mükafat vadedmiştir.*” Kadın bir fert olarak bu ayetlerde ele alınmış bireysel sorumluluklar erkek ve kadın olarak ifade edilmiştir. Önceki inançlar da kadını suçlayan onu lanetleyen uğursuz sayan zihniyet İslamiyet ile yıkılmıştır. Çünkü iyi insan, aklından hiç kötülük geçirmeyen saf insan değildir. İyi insan, her kötülüğün farkında olup, iyiliği tercih edendir. Hz. Âdem ile Havva yaptıkları hatadan dolayı tevbe ettiler. İkisinin günahından bütün insanları günahkâr sayan inanç reddedildi. Kadınların yaratılış özellikleri dolayısıyla İslamiyet, onlara namaz, oruç ve hac ibadetlerin de dini kolaylıklar sağlamıştır. Yine İslam’a göre annenin hakkı babanın hakkından fazladır.

²⁶ El-Hucûrat 49/13.

Ayetteki ifadelerde “*Biz insanı ana ve babasına iyilik etmesini tavsiye ettik anası onu zahmetle karnında taşıdı onu zahmetle doğurdu ve sütten kesilmesi ise iki yıl sürdü.*”²⁷

Peygamber Efendimizin hadis-i şeriflerinde de kime iyilik edeyim annene, sonra kime annene, sonra kime annene sonra babana... buyrulur.”²⁸

Orta Çağda kadın olmak çok zordu. Cadı denilip canına kıyılan, büyücü diye işkenceler yapılan, adet döneminde pis görülüp evlere kapatılan durumdaydı. Kur'an-ı Kerim Hz. Ademi günahkâr olarak kabul etmeyerek, geçmiş tüm toplum prensiplerinden ileride olduğunu gösterir.

1.3.1 Eğitim ve Kadın

İslam'da kadının seçkin bir yeri vardır. Hz. Peygamber'e ilk inanan kişi bir kadındı. İlk İslâm şehidi bir kadındı. Kur'an-ı Kerim'de Kadınlar anlamın da ‘Nisa’ isimli bir sure olduğu gibi ‘Meryem’ isimli bir sure de vardır. Kadının Rabbine, kendisine, anne ve babasına, çocuklarına, komşularına karşı görevleri vardır. “*Mü'min erkeklerde Mü'min kadınlarda birbirlerinin velileridir...*”²⁹ ayet de kadın ve erkek karşılıklı velayet hakkına yükseltilmiş, onunla beraber iyiliği emretme ve kötülükten menetme görevine ortak kılınmıştır. Erkek ve kadın yeryüzünün imarı konusunda eşittir. Şair Hafız İbrahim şöyle der: “Anne okuldur. Onu iyi hazırlarsan damarları tertemiz bir millet oluşturursun...

Anne okul gibidir, onu iyi hazırlarsan / Yetiştirmiş olursun, asil bir millet

Anne bahçe gibidir, onu sularsan / Açar yaprakları yemyeşil

Anne, her yerde şöhreti yayılan / İlk hocaların hocasıdır.

Ben, erkekler arasında dolaşarak / “Çarşı-pazar gezsin kadınlar” demiyorum

Onuru ve şerefini koruyarak / Çekinmeden kınayanın kınamasından...

Kendi görevlerine önem vermeden / Erkelerin yerine koyarak kendilerini...

Onların da evlerinde yapabilecekleri / Kılıç ve mızrak işleri gibi, birçok işler vardır.

Hayır, kendilerini yoracak ve yıpratacak / işleri kastetmiyorum asla!

Kadınlar, yıpranmasınlar diye / Evlere hapsedilecek mücevher değildir.

Kadınlar, evlerde saklanan / Tabak-çanak gibi eşyalar değildir.

Zaman değişiyor fakat onlar / Değişimden nasibini almalıdır...

Onlara ilişkide orta yolu tercih edin /Şer, mutlak özgürlük ve dar özgürlük arasındadır. Kızlarınızı, fazilet üzere yetiştirin / zira fazilet iki durum arasında en hayırlısıdır.

Geriye kalan, Kızlarınıza haya / hidayet nurunu göstermektir.

²⁷ Lokmân31/14.

²⁸ Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sunenu't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir- Fu'âd 'Abdulbâkî (Mısır: Şirketu Muşafâ'l-Bâbî'l-Halebî, 1395/1975), Birr,1.

²⁹ Tevbe9/71.

*Var mı kadınlara verebilecek eğitiminiz? / Zira bu eğitimidir, başarısızlığımızın sebebi...*³⁰

Kadın ve erkeğin eğitilmesinde bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal bütün yönlerinin geliştirilmesi gerekir Her şey değişkenlik gösterdiği gibi geleneksel eğitim dilimizin de değişmesi gerekmektedir. Çocuğun gelişiminde anne babadan alınan genetik miras olan kalıttan sonra etkili olan unsur çevredir. Ailenin çocuğu yetiştirirken ona karşı olan tutumu konuşmaları yaklaşım biçimi ve uyguladığı disiplin tarzı çocuğun kişiliğinin bireysel özelliklerini biçimlendirmektedir. Toplum da kadın ve kızlarla alâkalı ifade edilen sözler: Kızını dövmeven, dizini döver, eksik etek, saçı uzun aklı kısa, kızın var sızın var gibi sözler toplum algısını bize gösterir. İnmâl eğitimde bu düşünceler bilinçaltına verilmektedir. Kadına çağın gözüyle bakanlar, kadınları şehvet aracı olarak görmektedir. Şehvet duygusu yaratılış amacı olarak kötü değildir. Kötü olan bu duyguyu yaratılış amacına uygun kullanmamaktır. Biz Müslümanlar olarak adetlerin önüne ayetleri koyarsak toplumsal sorunlar ortadan kalkacaktır.

Hz. Ömer (r. a) Kûfe halkına bir mesaj göndererek şöyle dedi: “Kadınlara Nur Suresini öğretin.” Hz. Aişe şöyle buyurdu: Hanımlarınızı evlerinize getirmeden önce Nur Suresini okutun, öğretin, yuvanızı sonra kurun...”³¹ Buradan da anlaşılacağı gibi kadınların eğitimi çok önemli çünkü kadının eğitilmesi demek sağlıklı bireylerin oluşturduğu bir toplum oluşturmaktır. Dini terbiyenin kaynağı olan aile de kadının annenin eğitilmesi toplumun eğitilmesidir. Geri kalmanın sebebini kasıtlı olarak dinde aramak ve kadınları günah keçisi haline getirip suçlu aramak yerine, kadınları sorumlu, kararlı, dengeli ve özgüvene sahip olarak yetiştirmeliyiz. Aile neslin devamı, toplumun kalbi, değerlerin öğretildiği en güzel ortamdır. Evliliğe köle ve efendi olarak bakarsak ben kalarak biz olmayı başaramayız. Ailelerin öğretmenleri annelerdir. Çünkü insan eğitme becerileri vardır. Çocuk doğurmak, inançları doğrultusunda yetiştirmek daha çok kadının görevidir. Hz. Peygamber (s. a. v) “İlim öğrenmek kadın ve erkeğe farzdır.”³² buyurarak, kadına verdiği değeri açıklamıştır. Oku! emri ve birçok emir ve hitapları cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kadın-erkek herkese hitap etmektedir. Ayrıca peygamber belli günlerde kadınlara ilim öğretmiştir.

Peygamberimiz (s. a. v.) kadınların okuma yazma öğrenmelerini teşvik ederdi. Bu anlamda O, okuma yazma bilen Şifa Hatun'dan, kendi eşi Hz. Hafsa'nın yazı yazmayı öğretmesini istemiştir. Hz. Aişe, sahabenin arasında ileri gelen bir muhaddis ve fakih idi. Hz.

³⁰ bk. Şair Hafız İbrahim, [www.arapcayarismlari.org.tr/2014/uploads/default/events/A2_El-U%CC%88mmu_Medrestun-Tu%CC%88rkc%CC%A7e_Anne_okuldur_https://pdf,\(2023,Ağustos,cuma\).](http://www.arapcayarismlari.org.tr/2014/uploads/default/events/A2_El-U%CC%88mmu_Medrestun-Tu%CC%88rkc%CC%A7e_Anne_okuldur_https://pdf,(2023,Ağustos,cuma).)

³¹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan (Beyan Yayınları, 2019).51

³² Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Şazvîni İbn Mâce, Sünenü İbn Mâce, thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâki (b.y.: Dâru 'İhyâ' i'l-Kutubi'l-'Arabiyye,), *Mukaddime*,17.

Ümmü Seleme validemiz Hasan-ı Basri'nin hocasıdır. Asrı Saadet'e meslek sahibi kadınlar vardır. Bunlar arasında dört doktor, on iki hemşire, tüccarlık yapan kadınların sayısı on bir, ve Şifa Hatun zabıtabıdır. Ayrıca kadın âlimlerinin sayısı sekizdir. Hz. Peygamber Medine pazarında üç tane kadın denetleme görevlisi çalıştırır. Sahabenin içerisinde şair olan hanım sayısı on bir, hatibe olan hanım sayısı on üçtür. Meslekleri ile bildiğimiz 72 hanım sahabe vardır.³³ Aristo bir insana akıl yönünden eğitip ahlak yönünden boş bırakırsanız toplumun başına bir bela hazırlıyorsunuz demektir der. Kökü hastalanmış bir ağacı dalları ilaçlayarak kurtaramadığımız gibi temelleri sarsılmış binayı da odalarını boyayarak tamir edemeyiz. Günümüzde problem konusu, kadın ve erkek değil aile eğitiminde kadının rolleri olmalıdır. Akvaryumdaki su mikroplu ise balıklar hastalanacaktır; aileler eğitilmeden, rol karmaşası giderilmeden kadın problemleri çözülmeyecektir.

Arap şairlerinden Ebûl Esved Ed-Düeli bir gün oğullarına hitap ederken der ki: “Evlatlarım ben sizin küçüklüğünüzde, büyüklüğünüzde ve hatta siz doğmadan size iyilik etmekten geri kalmadım demiş. Onlar da Ey babacığım, diğerlerini anladık ama biz doğmadan nasıl iyilik ettiğini anlatır mısın demişler. Ben size öyle bir ana seçtim ki soyu temiz, asaleti, iffeti yerinde olduğu için kimsenin ona bir şey söylemeye dili varmaz der.”³⁴ Önce eş seçimi ile başlar aslında geleceğimiz. Anne babamızı seçemeyiz fakat gelecekteki çocuklarımızın kültür seviyelerini belirleyebiliriz. Din sosyal davranışların oluşmasında önemli unsurdur. “Kadının toplumdaki rolünün genetik eğilimleri dikkate almadan değiştirilmesi, ona zarar vermiştir.”³⁵ Temel de erkek ve kadın rollerinin eğitimi ailede öğrenilir. Peygamber Efendimiz eğitime önce aileden başladı. Ona ilk inanan eşi Hz. Hatice idi. Peygamberimiz, kadrosunu yetiştirip sonra da onlar vasıtasıyla hedeflerini birer birer gerçekleştiren tek önderdir.

Peygamber Efendimizin gerçekleştirdiği yenilikler arasında; kız babasıyım demesi, kızı Fatıma annemiz geldiğinde onu kapıda karşılaması, Soyun devamının erkek çocukla olacağı inancını değiştirmesi sayılabilir. Bir neslin geleceğini, kız çocuklarının eğitimi belirler. İslam dini baskı ve korku yoluyla itaati değil, sevgi ve inanç yoluyla itaat ve eğitimi amaçlar. Bu değerleri ancak kadınlarımız, annelik rolleriyle öğretebilir. Huzur evlerinde huzur, anaokullarında ana olmadığı için bugün kadının yerini hiçbir şey dolduramıyor.

Bir toplumun entelektüel olarak gelişmesi için özellikle gelecek nesillere kadının algısının doğru aktarılması noktasında şairler, romancılar, bilim adamları, sanatçılar, din

³³ bk. Hamidullah, *İslam Peygamberi*.80.

³⁴ bk. Hamidullah, *İslam Peygamberi*.86.

³⁵ Tarhan, *Kadın psikolojisi*, 114.

adamları, halk kahramanları, hep birlikte aynı yöne bakmalıdır. Şiirlerde romanlarda kadın bakış açısı değiştirilmelidir. Değerlendirilmesi gereken etkinlikler kadın cinselliği değil değeri üzerinden oluşturulmalıdır.

Peygamber Efendimizin bahsettiği “*Bir kadının Hire’den yola çıkıp yalnız başına Allah’tan başka hiç kimseden korkmadan Kâbe’yi tavaf etmeye geldiği...*”³⁶ güvenli bir toplum oluşturma çabası günümüzde de gerçekleşebilecektir. Başka açıdan ele aldığımızda ise kadınların eğitimi tek bir milletin veya tek bir ırkın problemi değil kadın olarak yaratılan bütün topluluklardaki kadınların ortak probleminin ismidir. Kadını maalesef yanlış elde ettiğimiz bilgilerle tanıttık. “*Kadınlara okuma-yazma öğretmeyin.*”, “*Kadınlara itaat pişmanlıktır.*”³⁷ “*Ey kadınlar! Eğer kocalarınızın size olan haklarını bilseydiniz, ayaklarınızın tozunu yüzlerinizle silerdiniz.*”³⁸ “*Kadınlarla istişare edin, onlara tanışın ve onların söylediklerinin zıddını yapın.*” “*Kadınlar olmasaydı, erkekler cennete girerdi.*”³⁹ Gibi pek çok uydurma hadislerle kadın algısını yanlış yönde yönlendirmek suretiyle kadını hor ve hakir görüldü. Bu yüzden eğitim dilimizin değiştirilmesi gerekmektedir.

Hac ibadetinde say yaparken tüm insanlar köle bir kadın olan Hz. Hacer annemizin Safa ve Merve arasındaki su aramasını sembol olarak esas alır. Bu durum bize değer kazandıran etkilerin cinsiyetimiz değil davranışlarımız olduğunu gösterir. Ahzâb Suresinin 35. ayeti de buna şöyle işaret eder: “*Şüphesiz Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlar mümin erkeklerle Mümin kadınlar, itaatkar erkeklerle itaatkar kadınlar, doğru erkeklerle doğru kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah'a derinden saygı duyan erkeklerle Allah'a derinden saygı duyan kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkeklerle çokça anan kadınlar var ya işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükafat hazırlamıştır.*”

Kays b. Asım cahiliye döneminde sekiz bir diğer rivayete göre on iki veya on üç kız çocuğunu öldürdüğünü bu ağır kederden kurtulmak için ne yapması gerektiğini sorduğunda Hz. Peygamberin her birinden dolayı bir köle azat et buyurmuştur. Kays bin Asım'ın Ya Resulallah, benim develerim var deve versem olmaz mı demesi üzerine her birinden dolayı bir deve kurban kes buyurduğu ifade edilir.⁴⁰ Cahiliye döneminde Arap kabilelerinin bir

³⁶ Buḥârî, *Menakıb*, 23.

³⁷ İbnu'l Cevzi, *Kitab'ul Mevzuat*, 1418, 2/272.

³⁸ Hafız Zehebi, *Büyük Günahlar*, (İstanbul: Hak Yayınları, 2023), 187.

³⁹ Şemseddin Sahavi, *el-Maḳāşidü'l-ḥasene*, nşr. Abdullah Muhammed Sıddık, (Beyrut 1987), 248.

⁴⁰ Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer b. Keşîr ed-Dimeşķî İbn Keşîr, *Tefsîru'l-Ḳur'âni'l-'Azîm*, thk. Sâmi b. Muḥammed Selâme (Dâru Taybe, 1420/1999), 4/413.

kısımında kadın şahıs değil eşya olarak tanınmış, alınıp satılması diri diri toprağa gömülmesi, mülkiyet hakkının bulunmaması gibi uygulamalar hukuka aykırı olarak hayata yansımıştır. Bununla birlikte kadınların fuhuşta kullanılmaları kız çocuklarının öldürülmesi ile sonuçlanan bu cinayetler cahiliye döneminde kabilelerin tamamında yaygın değildir.

İkinci halife Hz. Ömer bir gün Medine’de hutbe irâd ederken hutbesinde Müslüman erkeklerin kadınlara fazla mehir vermemelerini söylemişti. Kadın cemaatten biri: Ey Ömer, bunu söylemeye hakkın yok der ve Nisa 20.ve 21. ayeti delil göstermiştir. “...onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın...” ayeti delil gösterir. Hz. Ömer: Allah Allah! Kadın Ömer’i susturdu der. Kadınlara değer verilmezken Peygamberin eğitimiyle artık kadınlar pasif değil, aktif yani kendi haklarını arayabilecek duruma gelmişlerdir. Sevgili Peygamberimiz veda hutbesinde: *"Ey insanlar! Sizin kadınlarınız üzerinde birtakım haklarınız vardır. Onlar sizin haklarınıza riayet etmelidirler. Onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Onlara karşı iyi davranınız. Eşlerinize şefkatle muamele edin. Siz onları Allah'ın ahdi ile aldınız. Onlar size Allah'ın ahdi ile helâl olmuştur"* buyurmuşlardır. Hz. Peygamber zamanında kadınlar sosyal hayatta aktif olarak yer alırlardı. Örneğin toplumsal hayatta ticaret ile uğraşanlar olduğu gibi deri işleyen, dokumacılık yapan, yün eğiren, örgü ören, okuma yazma öğreten, ilaç yapan, hasta tedavi eden, şiir yazan, koku satan...kadınlar da vardı.”⁴¹

Modernizm, aşırı özgürlük anlayışı ile saygısızlığı özendirebileceği gibi, geleneksel aile yapısındaki despotizme benzeyen aşırı saygı anlayışına da zemin hazırlayabilir. Kadınların erkeklerle yan yana yürümeme geleneği gibi davranışlar, genellikle tarihsel olayların ve toplumsal normların bir sonucudur. Örneğin, Çanakkale Savaşı'nda eşlerini kaybeden annelerimizi anlamak için bu tutumların ardındaki dramatik olguları bilmek gerekir. Kadınlar neden erkeklerin arkasında yürür. Sebebi seferberlik ilan edilince köylerde ilçelerde ne kadar erkek varsa 15 yaşında 80 yaşında herkes askere gider. Köylerde erkek kalmaz. Savaş bittiğinde köylere çok az insan döner. Köyüne dönen erkekler köydeki hanımların eşleri şehit olduğu için dul kaldığı için, bu hanımlara karşı saygısızlık olmaması açısından hanımı ile yan yana yürümediler. Hanımlar erkeğin arkasından yürüdü. Ancak bu güzel davranış sonraları anlamını yitirdi ve gelenek haline geldi.

Müslüman toplumlarda farklı zaman ve mekanlarda kadınlarla ilgili (boşanma, evlilik yaşı, şiddet vs.) olumsuz davranış ve uygulamalar bulmak mümkündür. Bunları toplumun kültürü ve geleneğinden ayrı düşünemeyiz. Tarih boyunca tüm Müslüman

⁴¹ Abdurrahman Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, (Ensar Neşriyat, 2016), 344.

toplumları kadını ezen, hor gören, yok sayan, sosyal hayattan dışlayan vb. erkek egemen toplumlar olarak değerlendirip yargılamak tarihsel gerçekliklerle uyuşmaz ancak söz konusu olumsuz tutum ve uygulamaların tarihte hiçbir zaman hiçbir Müslüman toplumda olmadığını söylemekte mümkün değildir. Bu olumsuzlukların veya olumsuz kadın algısının nedenlerinden biri toplumda dinen doğru olduğu sanılan fakat yanlış olan bilgilerdir. Kadının şahitliği, kadının miras hakkı, kadının sosyal hakları, boşanması, çok evlilik, kadının yaratılma edimi, kadının kocası tarafından dövülebileceği iddiası, kadınlarla ilgili Hz. Peygamber'e atfedilen bazı olumsuz rivayetler sebebiyle kadının bir fitne sebebi, aklının ve dininin eksik uğursuz görülmesi vb. konularda toplumun ve Müslüman kadınların bilgilendirilmeye ihtiyacı vardır.

1.4 KADIN KİMLİĞİNİ SEVMEK

Kadın kimliğini sevmek ve çocuklarımıza sevdirmek için küçük yaştan itibaren kadın rolleri, doğru tanımlanmalıdır. Kızlarımız yaş özelliklerine göre yeteri kadar bilgilendirilmeli, biyolojik süreç basitçe anlatılmalıdır. Kadının bedeni ve cinsel kimliğiyle barışık olması sağlanmalıdır. Kadının eğitilmesinde bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal bütün yönünün geliştirilmesi gerekir. Sosyal değişimle birlikte toplum da her şey değiştiği gibi kültürel olarak, geleneksel eğitim dilimizin de değişmesi gerekmektedir. Çocuk gelişiminde kalıttan sonra en etkili unsur çevredir. Ailenin kız çocuğunu yetiştirirken ona karşı olan tutumu, konuşmaları, yaklaşım biçimi ve uyguladığı disiplin tarzı, kızlarımızın bireysel özelliklerini biçimlendirmektedir. Cinsel kimlikleriyle barışık olmaları aile ve çevreden aldığı informal eğitime bağlıdır.

Dinin kadının çalışmasını yasaklamadığı fakat nasıl çalışacağını belirleyen hükümler beyan ettiği açıklanmalıdır. Kadın olarak yaptığı her rolü severek yapmanın önemi anlatılmalı, ev işleri yapmanın bir değer olduğu, kariyeri olsun veya olmasın çalışarak bir şeyler üretmenin, üretici olmanın önemli olduğu bilinci verilmelidir. Ev hanımlığı meslek olarak özendirilmeli, çocuk sahibi olan ailelere çalışma hayatında kolaylıklar sağlanmalıdır. Modern çağda kız çocuğu küçük yaşlarında giyimiyle küçük kadınlara dönüştürüldü ve adeta bir meta haline getirildi. Bu anlamda kadın, hak ve özgürlükler kılıfı ile kimliği gasp edildi ve cinsel obje haline getirildi. Kadının çıplaklığıyla reklam unsuru olması haram kabul edildi. İrz ve namus hakkı en temel haklardan sayılmış, korunması ve gözetilmesi için gerekli prensipler getirilmiştir. Kızlarımız, özgürlük adı altında istediğin tercihi yapabilirsin diyerek, cinsiyetsizlik olgusu üzerinden özgürlük masallarıyla neslimizi azaltmayı amaçlayanlara karşı, cinsel kimliklerini korumaları sağlanmalı ve kültürel dokular öğretilmelidir.

Kadınların biyolojik özellikleri nedeniyle aybaşı (adet) olduğu günlerde namaz mükellefiyeti kaldırılmış ancak oruç mükellefiyeti ertelenerek bir başka zamanda kaza etme hükmü getirilmiştir. Bu durum haksızlık gibi gözükse de aslında kadına yapılan bir haksızlık değildir. Aslında kadının biyolojik yapısından kaynaklanan bir hak olarak ele alınmalı ve kendisine verilen kıymetin en büyük işareti olarak görülmelidir. İnsanlar erkek ve dişi olarak yaratılmıştır. Üstünlüğün cinsiyet özelliklerinde değil, sonradan kazanılan takva da yani Allah'a saygı, Allah'ın emirlerine riayet yasaklarından kaçınmada olduğunu belirtilmelidir. Kız anne babalarına cennet müjdeleri verilmiştir. Peygamber efendimiz kızlar için cennet vesilelerinizdir demiştir. Omzunun üzerine oturtup ben kız babasıyım diye iftihar etmiş, kızını odaya girdiğinde kalkıp yer vermiş, çocuklarınıza ikram edin ama ilk ikramı kızlarınızı edin diye tavsiye etmiştir.⁴²

1.5 ERKEKLERİN KAVVAM OLUŞU

Kavvam, kelimesi, “İkametgâh, durulacak yer, sebat etme, ayakta duruş, süreklilik, sağlamlık, iktidar, doğruluk, bir işe bakan, mesuliyetini alarak onu gereği gibi yapıp sonuçlandırmaya önem veren, “koruyucu ve yönetici” gibi anlamları vardır.”⁴³ Kavvam, kelimesini bir baskı aracı gibi değil bir güven unsuru gibi algılamak gerekir. Kadınla erkek arasında eğitim, kariyer, dolayısıyla ekonomik özgürlük ve çalışma yükü giderek kapanmaktadır. Malın ve paranın erkeğin tekelinden çıktığı günümüzde, kavvam kelimesini, sadece ekonomik güç üzerinden anlatmak yanlış olur. Para kimdeyse söz sahibi olur şeklinde anlamak kavvam kavramına tek taraflı bakmaktır. Nisâ suresi 34.ayette geçen “kavvamun” kelimesi için, Diyanet İşleri Başkanlığının meal tefsirinde: Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır” ifadesi kullanılmıştır. Erkekler, koruyup kollama görevinin verilmiş olması, erkeklerin güç, kuvvet ve fizikî oluşum bakımından farklı bir yapıya sahip bulunmalarındandır dersek eksik olur. Kadının sadece fiziksel korunmaya ihtiyacı olmayabilir. Öfke, üzüntü, korku, mutluluk, sevgi, gibi duygular insanın temel duygularıdır. Erkekler EQ, adı verilen duygusal zekaya, duyguları anlama, kontrol etme ve duyguları değerlendirerek ifade etmeyi kapsayan zekâ türüne sahip olmalı böyle yetiştirilmelidir. Kadınlar yaratılıştan hassas olduğundan erkek, karısını anlamalı, duygusal ihmal olmadan uyuma dikkat edilmelidir. Çağımızın şartlarına göre ailede roller değişebilir. Sorumluluk paylaşılmalıdır. Her iki cinsin özelliklerine göre güçlü yanlar problemlerin çözümü için kullanılmalıdır. Ailelerin çoğunda en temel problem erkeklerin evde ailenin yöneticisi konumunu kaybetmesi ve erkeğin görevinin para kazanma yönünde sınırlandırılmasıdır.

⁴² Tarhan, *Kadın psikolojisi*, 114.

⁴³ Görgülü, *Kadın ve Siyaset*, 75.

Önceki nesilde erkeğe (eşe) saygı var fakat bu içten bir saygı değildi. Kadınlar erkeklerden korktukları için saygı duyarlardı. Oysa Allah zoraki bir itaatten bahsetmiyor gönülden yapılacak bir itaatten bahsediyor. Geçmişte de istenildiği gibi değildi şu anda problemler var fakat ifrat ve tefritte orta yol bulunmalıdır. Her nimet külfete binaen verildiğinden haklara karşı sorumluluklar ifade edilmiştir. Buna karşılık erkeklere, ailenin geçimini ve yönetimini sağlamak gibi ağır bir sorumluluk yükler.

Kadın sorununu, erkekten bağımsız düşünemeyiz. Erkeklerin merhamet ve şefkat duygusundan yoksun olması erkekleri yetiştirenlerin de kadınlar olması bu sorunun kadın, erkek değil insanlık sorunu olduğunu gösterir. Toplum da ezilen erkek, kadını eziyor. Ağaç, sapı kendi dallarından olan bir baltayla kesildiği için acı duyduğu gibi kadınlar da hem cinsleriyle aldatılmaktan ve kadınları, kadınların ezmesinden problem yaşamaktadır. Kültürümüzdeki kadın problemleri; miras, özgürlükler, iş hayatı, çocuk yaşta evlenme (zorla veya kuma), kadına şiddet vs. dinimizin mesajını iyi kavrayamadığımızdan örfler, gelenekler dinin önüne geçmeye başlamış ve taklit ederek bunları yaşatmaya devam ediliyor. Bu geleneksel yapı bir yerde kırılmalıdır. Kur'an insanlığın kadına bakışını değiştiren bir kitaptır. Kadını kadın olduğu için aşağılayan ideolojilerle mücadele etmiştir. Hz. İsa'yı babasız yaratarak ona Meryem oğlu İsa denmesini ister. Ona kelime denilmesi de onun babasız var olmasının hayret edilecek iş ve garip bir sanat olmasındandır. Allah-u Teala arada baba olmaksızın üreme hücreleriyle ilgili şifreleri çözmek ya da açmak suretiyle insan yaratabilir. Zaten Yüce Rabbimiz Kuranda; *"Allah yanında İsa'nın durumu Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona ol der..."*⁴⁴

Erkekler kavvam olacak şekilde yetiştirilirse sorun ortadan kalkar. Halk deyiimiyle boşamak iki dudağının arasında olmayacak, eşini aldatmak istediğinde hadiste geçen ifadeyle o kişi birisinin kız kardeşi, kızı, annesi olacağından empati yapmayı öğrenmiş olacağından bir bilinç oluşacaktır. Gençler yüksek ideal sahibi olursa eş seçimi de öyle olur ve kadın cinayetlerinin de önüne geçilmiş olacaktır.

Kavvam kelimesinin geçtiği Nisa suresi 34. ayetinin ilgili kısmının mealinde: *"Erkekler, kadınlar üzerine "kavvam" sorumlu / koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah, insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah'ın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da 'gaybı korurlar. (Evlilik yükümlülüklerini reddederek) baş kaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin. Olmadı, onları yataklarında yalnız bırakın.*

⁴⁴ Âl-i İmrân Sûresi 3/59.

(*Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız*) onları (*hafifçe*) dövün. Eğer itaat ederlerse, artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah, çok yücedir, çok büyüktür.”⁴⁵ ayetten çıkarılacak dersler: Evin reisi erkektir, reislik üstünlük demek değildir. Tam aksine reislik, ağır bir yük ve sorumluluktur.

Erkeğin sorumluluklarından biri, kadını koruması, onun haklarını gözetmesidir. Nafaka sorumluluğu da bu sorumluluklardan biridir. Erkeğin diğer sorumluluklarını sıralamak gerekirse; özellikle eşi ve çocuklarının, yeme içmeleri, giyim, sağlık, barınma vb. tüm fitri ihtiyaçlardır. Tabii olarak koca, bunlara gücü yettiği oranda çalışmak ve bu ihtiyaçları gidermek zorundadır. Diğer taraftan bu koruyup gözetmenin gereği olarak; aile bireylerinin eğitim ve terbiyeleri de erkeğin sorumluluğudur. Tabii ki bu eğitim ve terbiyenin yine Allah (cc) ve Resulünün (sav) koyduğu ölçüler dâhilinde olması şarttır. Allah (cc) insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Ancak buradaki ifade cins açısından bir üstünlük değildir. Bilakis her birinin belli özellikleriyle diğerine üstün kılınmasıdır. Yani erkek, erkeğe mahsus olan özellik ve meziyetlerde kadından üstündür. Örneğin fiziki kuvvet, zor işlere tahammül etmek gibi... Buna mukabil, kadın da zariflik, kibarlık, şefkat ve merhamette çok daha öndedir ve üstündür. Bu meziyetler bir üstünlük değil, fitrat meselesidir. Allah (cc) katında üstünlük ve değerliliğin ölçüsü ise takva ile olduğunu daha önce de belirtmiştik. Bu açıdan üstünlük Allah (cc) ve Resulünün (sav) emirlerine tabi olmakla ortaya çıkar.

Allah (cc) ve Resulünün emrine amade olan erkek ve kadın, fasık ve fâcir olan erkek ve kadınla kıyas edilemez. “Saliha” bir kadın “fasık” bir erkten üstün olduğu gibi, “salih mütteki” bir erkek de “fasıka” bir kadından elbette üstündür. Evet, Allah (cc) katında üstünlük, hiçbir maddi değerle değil, iman, takva ve kulluk oranına göredir. Kur'an'ın belirlediği aile ve toplum içindeki iş bölümünde, kadınla erkek arasında mutlak bir eşitlikten bahsetmek doğru değildir. Ancak her iki cinsin fitratlarına uygun düşecek bir iş bölümünden ve dayanışmadan söz etmek mümkündür. Erkeklerin bu özelliği de biri fitrî, diğeri ise kesbî ve içtimâî nitelikte olan şu iki sebebe bağlanır: *Birincisi*; Allah insanların bir kısmını diğerlerinden daha farklı özelliklerle yaratmıştır. Erkeğin yaratılıştan sahip olduğu üstünlük her bakımdan değil, “kavvâmlık” vazifesinin gerekleri olan bazı özellikler vardır. Fizikî güç, idarî kabiliyet gibi özellikler bunlar arasında sayılabilir. *İkincisi*; Erkekler mallarından harcama yapmaktadırlar. Yani aile geçimini ve diğer mali yükümlülükleri üstlenen cins erkektir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren genellikle ailenin geçimini sağlayan

⁴⁵ En-Nisâ 4/34.

taraf erkek olmuştur. Nitekim mirasta kadının erkeğe göre yarım hisse alması da bu noktayla alakalıdır.⁴⁶

Örfümüzde ailenin dış işlerinden erkek, iç işlerinden de kadın sorumludur. Aile içerisinde erkeğin evin reisi olmasının sebebi üstlendiği sorumluluktur. Erkeğe mutlak bir üstünlük verme anlamı taşımaz. Kur'an'a göre ailenin reisi erkektir. Ayrıca taşıdıkları sorumluluklar bakımından erkeklerin kadınlardan bir derece üstünlüklerinin olduğu ifade edilmektedir. Bugün dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türk aile hukukunda da yer alan aile reisinin erkek olarak kabul edilmesi anlamındadır. Kadınların ve o toplumda yaşayan çocuklar ve yaşlıların korunması güvenliklerinin sağlanması görevi ve bunların maddi açıdan geçimlerini üstlenme görevleri ve bunları gerçekleştirebilecek fiziki avantajlara sahip olmaları sebebiyle sorumlulukta bir derece avantajlı üstün kabul edilirler.

Kadına yönelik şiddete Kur'an'da izin verildiği iddiasının yanlışlarının fark edilmesi sağlanır. Nisa suresinin 34. ayeti gerekçe gösterilerek, serkeşliğinden endişe edilen kadınlara terbiye etmek maksadıyla sırasıyla nasihat etmek onları yatakta yalnız bırakmak ve onlara darp etmek hakkının erkeklere verildiği ifade edilmektedir. Dövmek hafifçe şeklinde yorumlanmaktadır. Başkaldırmak, başına buyruk olmak, şeklinde tanımlanan nüşûz'un sadece kadınların gösterdiği bir davranış biçimi olarak görülemeyeceği açıktır. Hz. Muhammed (s.a.v) hayatında eşleri ve tüm insanlara karşı şiddete yer vermemiş olması, kadınlara yönelik şiddeti kötülediği sözleri de göstermektedir ki insanların uyguladıkları şiddeti normal görmek ve göstermek için dayanak bulmalarının imkânı yoktur. Birbirleriyle anlaşamayacak dereceye gelmiş eşlere dahi güzelce ayrılın diye emreden Kur'an-ı Kerim boşanmada bile şiddeti çağrıştıracak herhangi bir şeye yer vermemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1 NİKAH

İslam'a göre nikah akdi, vebali olan erkek ve kadın arasında sözlü ve yazılı icâb ve kabule dayanan bir akittir. Evlilik kararından sonra nikah akdi ile aile birliği kurulmalıdır. Kur'an-ı Kerim de nikah sağlam ve güçlü bir sözleşme olarak geçer. *“Birbirinizle beraber olduğunuz halde, üstelik onlar sizden sapa sağlam bir söz de almışken onu geri mi alacaksınız...”*⁴⁷

Evliliğin biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel temelleri vardır. İnsanın kadın ve erkek olarak iki cins olması, iki cinsin de eşinin ortak kişisel özelliklerini ve ihtiyaçlarını

⁴⁶ Muhammed Özkılınç, *erkekler-kavvam-olmalı2* (24.03.2022).

⁴⁷ En-Nisa 4/21.

öğrenerek yeni bir hayata başlamalarında tanıma evresi kadar önemli olan bir etkende iyi bir aday olmaktır. Değirmen iki taştan, geçim iki baştan olur diyen büyükler, evlilik iki kişilik düşünmektir diyerek kültür, eğitim, yaş, hayata bakış açısı, ekonomik durum gibi özelliklerin araştırılmasını ve karar verilmesinin önemini belirtirler. Bütün bunlar için kişi kendini tanımalı, analiz etmeli ve aile ortamında meslek hayatında nasıl biri olduğunu, olacağını tanımlamalıdır. Müslümanlar için evliliğin anlamı nefis değil nefes olmalıdır.

Peygamber Efendimizin eş seçimindeki önerisi, “*Kadın dört şey için nikahlanır: Malı, soyu, güzelliği ve dini için sen dindar olanını tercih et ki dünya ve ahirette berekete erişesin!*”⁴⁸ Eş seçimin de ölçü, dindarlık ve ahlak olmalıdır. Nikah, sağlam ve güçlü bir sözleşme olduğundan gizli olmamalıdır. Nikah şahitler huzurunda gerçekleşip, herkese duyurularak ilan edilmiş olmalı, toplum içerisinde yanlış anlaşılmaya sebep olmamalıdır. Nikahın gizli olmayacağı gibi geçicisi de olmaz. Belirli bir süre devam ettirmek amacıyla evlilik geçerli değildir. Gizli yapılan nikahlar sahih de olsa yanlıştır. Şafii mezhebinde velinin izni ve rızası olmadan yapılan nikah sahih olmaz. Hanefi mezhebinde taraflar denk değillerse babanın müdahale hakkı vardır. Ayırmak için hakeme, bilenlere müracaat eder. Şafii mezhebinde ise kızın velileri bulunmadan nikah yapmak mümkün değildir, sahih olmaz. Hanefi mezhebinde veliler bulunmasa da iki şahidin huzurunda yapılan nikah sahih olur ancak veliler taraflar birbirine denk değilse itiraz ederek nikahı yok saydırılabirler.

Evlenme de nikahın sıhhat şartlarından biride mehirdir. Evlilik akdi ile birlikte erkeğin kadına vermeyi taahhüt ettiği bir miktar mal veya mal olarak değerlendirilen kıymetli eşyaya mehir denir. Akitler, sözleşmeler, irade beyanı, îcâb ve kabul ile meydana gelir. Akit, Allah rızası için yapılırsa ibadete dönüşür. Nikah akdi daima dini yönü olan bir akittir, yani şeklen akittir. Mahiyet olarak ibadettir. İbadet olduğu içindir ki Müslüman kadın ile gayrimüslim erkek, evlenmiyor, nikah sırf fiziki bir akit olsaydı neden caiz olmasın ki fiziki açıdan müşrikin Müslümanlarla ne farkı var? Farkı olmamasına rağmen nikah caiz değil çünkü nikah ibadettir.⁴⁹ Kur’an-ı Kerim’de Nur Suresi 32. ayette, “Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin.”⁵⁰

Nikâh hem medeni bir sözleşme hem ibadet sayılmaktadır. Çünkü “*Bir kimsenin cinsel isteklerinin baskın olması nedeniyle günaha girme ihtimali yüksek ise, o kimsenin evlenmesi vaciptir. Günaha girmesi söz konusu olmayan kimselerin maddi durumu müsait olduğu takdirde evlenmesi*

⁴⁸ Tirmizî, *Nikah*, 6.

⁴⁹ Orhan Çeker, *Muhtarın Anahtarı*, (Tekin Kitabevi, 2021), 2/3-5.

⁵⁰ En- Nûr 24/32.

sünnettir. Yaşlı veya cinsel gücü zayıf olanların evlenmesi mubah ise de evlenmemesi daha iyidir. Bir kimsenin, evleneceği kadına zulmetmesinden korkması halinde evlenmesi mekruhtur.”⁵¹

Evlenmenin fıkhıdaki hükümleri farklıdır. Bazıları için farz, sünnet, mekruh, haram olabilir. Evlenecek kişi psikolojik, ekonomik ve biyolojik olarak hazırsa duruma göre evlenmek farz, sünnet olabilir. Eşlik hukukunu ihlal edecek durumda olan, zulmeden, psikolojik, biyolojik olarak problemleri olan insanların evlenmeleri, haram, mekruh olur. Nikâh akdinin gizli değil, evlenecek olanların kendi aileleri ve yakın çevrelerinin bilgisi dâhilinde yapılması gerekir. Bütün şartların yerine getirilmesiyle gerçekleştirilen bu şekildeki bir resmi nikâh, dinen de geçerlidir. Günümüzde resmi nikâh olmadan dinî nikâh yapılması kadının ve çocukların haklarının korunması açısından uygun değildir. Nitekim Osmanlı Aile Hukuku kararnamesinde de şehrin kadısına kayıt yaptırılması şart koşulmuş ve nikâhın tescili üzerinde ısrarla durulmuştur. Sevgili Peygamberimiz ailede sevgi ve şefkatin olmasını istemiş ailesine iyi davranmayı imanda olgunluğun alameti saymıştır. Hz. Peygamber evinde kırıncı söz ve davranışlarda bulunmazdı. Başkalarına da kadınlara karşı nazik davranılmasını tavsiye ederdi. Hz. Peygamber (s. a. v) kadınlara şiddet uygulanmasını asla tasvip etmemiştir. “Dolayısıyla o hayatı boyunca ne bir kadına ne bir hizmetçiye ne de bir çocuğa el kaldırmış ne de şiddet ve kaba kuvvet kullanmıştır.”⁵² Buyrulur.

2.1.1 Evlilikte Yaş

“Evlilikte ideal olan yaş farkının az olması ya da erkeğin en fazla dört, beş yaş büyük olmasıdır. Çünkü her yaşın biyolojik ihtiyaçları beklentileri farklıdır. Kişilerin psikolojik özelliklerini belirleyen biyolojik yaş değil, yetiştirme tarzı, eğitim durumu, yetiştiği aile vs. gibi unsurlardır. Evlilikte önemli olan kişilerin biyolojik değil psikolojik yaşlarıdır. Aynı yaşta olup da eşlerden birinin çocuk karakterli diğerinin ise olgun bir kişiliğe sahip olması mümkündür. Toplumumuz da yaşla birlikte insanların olgunlaştığı şekilde bir kanaat vardır. Bu kanaat ne tam olarak doğru ne de bütünüyle yanlıştır.”⁵³ Evliliğin belirlenmiş bir yaşı yoktur. Toplumların kültürlerine, sosyal yapılarına ve ekonomik durumlarına göre evlilik yaşı değişmektedir.

Sosyal değişime bağlı olarak yüzyıl önce de insanlar ev yapıyordu bugün de ev yapıyor ama çok büyük değişiklikler vardır. Dönemin örfü neticesinde otuz yıl öncesinde ilkokulu bitiren okumak istemeyen genç kızlar 15 yaşına geldikleri zaman evlendiriliyordu ve bunlar bu davranışlar yanlış olarak algılanmıyordu. Örfün değişmesi, genç kızlarımızın

⁵¹ M. Cevat Akşit, *Mutlu Evlilik İslami Esasları* (İstanbul: Gaye Vakfı Yayınları, 2004), 11-14.

⁵² Müslim, *Fedâil*, 79.

⁵³ Nevzat Tarhan, *Evlilik Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2014), 25.

okumaya okula etkin bir şekilde katılımı, kültürel özelliklerin değişmesi ile artık 15 yaşında evlilik kabul görmüyor.

Günümüzde evliliklerin geciktirilmesinin sebepleri fiziksel, psikolojik, toplumsal sebeplere dayanır. Toplum gençlerin önüne en temel hedef olarak diploma ve iş sahibi olmayı koyduğundan, evliliği geciktirir. Bu durum esasında diploma ve işin evlilikten daha önemli olduğuna dair gizli bir anlayışı da içinde barındırır. Evlilik ve iş herhangi bir sebeple karşı karşıya geldiğinde iş tercih edilerek; evlilik yürümediğinde ise insanlar küçük sebeplerin peşine düşüyorlar diploma kadar iş kadar birbirlerine değer vermediklerini; ilgi ve sevgi tahammül göstermediklerini fark edemiyorlar. Halbuki evlilik değeri ne işle ne diplomayla kıyaslanamayacak kadar önemlidir. Evlilik okumaya, çalışmaya da mâni değildir. Evliliği geciktirmenin bir diğer önemli sebebi iki tarafında doğru kişi diye adlandırdıkları ama tam olarak ne olduğunu bilmedikleri ama aşağı yukarı mükemmel insana tarif ettikleri insanı bulma beklentileridir. Evliliği geciktirilmesinin bir diğer sebebi de evlenmenin ‘ev’ lenmek olarak, kelime manasıyla anlaşılmasıdır. Yani tam bir evi bütünüyle donatmaya yetecek imkana erişmeden ve oldukça masraflı bir düğün ve nikah yapmadan evlilik yapmanın her iki taraf için de imkânsız görünmesidir.

Evlilik geciktirildikçe çocuk sahibi olmak ve çocuk yetiştirmek zorlaşmaktadır. Evlilik; kariyer sahibi olmak, zenginlik, fiziki güzellik gibi beklentiler sebebiyle geciktirilemeyecek kadar önemlidir. Hangi sebeple olursa olsun gecikmiş bir evlilik hiçbir zaman vaktinde yapılmış bir evlilik gibi olmayacaktır. İnsan hayatında diplomanın, kariyerinin, toplumun beklentilerinin ulaşamadığı, ancak ve ancak bir eşin ulaşabildiği mutluluklar ve teselliler vardır.⁵⁴ Yaş, olgunlaşmanın ölçüsü olmayabilir. Her yaşın acemisi olan insan, yaşamı sanata dönüştürmek için evliliği geciktirmeden de kariyer yapabilmelidir; bununla ilgili yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

2.1.2. Hz. Aişe (r. a) Validemiz Kaç Yaşında Evlendi?

Ahmet Hanbel'in Müsnedin de geçen bilgiye göre Hz. Aişe annemiz Peygamberimiz ile evlenmeden önce Cübeyr bin Mut'im ile nişanlıydı. Mekke'de babası bu akdi fesh ediyor. Cahiliye toplumunda takvim yok önemli olaylar üzerinden açıklamalar yapılıyor. Örneğin fil olayından 5 yıl önce gibi, ay hesabı var ama yıl hesabı yok babaannelerimiz ne zaman doğduğumuzu kabaklar olunca, ekinler olunca, kurtuluş savaşından beş yıl sonra vs. diyorlar. Hz. Aişe annemiz peygamberimizle evlenmeden nişanlıydı yani 9 yaşında olması mümkün

⁵⁴ Mehmet Dinç, *Doğru Olan Yenilmektir Bazen* (Erkâm Yayın San.ve Tic. A.Ş., 2022), 53.

değildir. Son zamanlarda "çocuk gelin" haberi üzerinden Efendimizin aile hayatı üzerinde algı oluşturmaya yönelik zemin hazırlamak suretiyle İslam'ın tartışılır hale getirilmesini ve özellikle gençlerin dine mesafeli bir duruş sergilemesi hedeflenmektedir. Bu itibarla Hz. Aişe'nin evlilik yaşı deliller incelendiğinde 18 olarak anlaşılmaktadır ki, bugün bile bu yaş reşitlik yaşı olarak kabul edilmektedir.

2.2 ÇOK EVLİLİK (POLİGAMİ)

Aile Kurumdan Yoldaşlığa kitabında Burgess ve Locke, “Hayvanlar eşleşir, insanlar evlenir,” ifadesiyle evliliğin insanlara özgü bir sistem olarak tanımlamıştır. Burada sınırsız cinselliğin insani bir özellik olmayacağı ve yaratıkların en şerefli olarak yaratılan insanı hayvanlardan ayıran özelliklerden birisinin cinselle ilgili sınırlarının olduğu açıkça söylenebilir. Bu nedenle evlilik, insanların aile kurabilmesinde etkili bir anlaşma olarak kabul edilmektedir. Evliliğe dair evliliğin kimler arasında olabileceği, evliliğin yapılabileceği kişilerin kimler olduğu ve olmadığı, evliliğin aşamaları, evlilik süresince uyulması gereken kurallar ve kaideler toplumların kültürel ve sosyal kodlarına göre değişmektedir. Ancak değişmeyen özellik evliliğin aile kurmadaki güçlü ve belirleyici değişken olmasıdır. Aileye dair birçok endişenin ve kaygının olduğu 21.yüzyılda dahi evliliğe ve evlilikle birlikte oluşturulan aile kurumuna atfedilen değer devam etmektedir. Bu noktada Peygamber efendimizin evlilikle ilgili hadisindeki ifade de “Evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan çevirmek ve iffeti korumak için en iyi yoldur.”⁵⁵ anlatılır.

Çevremizde Hz. Peygamberi ve ailesini anlatırken en çok zorlandığımız konuların başında çok evlilik geliyor. İslamiyet de çok kadınla evlilik meselesi son asırların en fazla eleştirilen konularındandır. Yapılan eleştiriler genellikle İslam'ı bilmeyen çevreler tarafından yapılmaktadır. Meselenin içeriğini bilmeyen insanlar da bu eleştirilere, konuyu istismar eden insanların davranışlarına bakarak İslamiyet'i yanlış anlayıp değerlendirmektedirler. Kur'an ve hadisten yorumlar yapma, manalarının gayelerini açıklama ve fikir yürütme diğer bilim dallarında olduğu gibi bir uzmanlık ve ihtisas alanıdır. Her yorumcu kendi devrinin düşünce yapısından, adet ve örfünden etkilenerek fikirlerini oluşturur. Peygamber (s. a. v) neyi, neden yapmış öğrenirsek, körü körüne taklitten kurtulmuş oluruz. Bir ideoloji veya bir dini sistemi değerlendirirken tarihteki yanlış uygulamaları, bazı insanların sistemi istismar etmesini veya yanlış anlamalar sonucu yapılan hataları o sistem veya ideolojiye mal etmek yanlıştır. Bir kültürü kendi şartları içinde değerlendirmeliyiz. Çok kadınla evlilik bütün Müslümanlarca

⁵⁵ Hilal Kaplan, *Ailenin Adı Yok* (Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., 2021), 28.

uygulanması gereken İslamiyet'in vazgeçilmez emirlerinden birisi gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Hz. Peygamberin çeşitli sebeplerden dolayı çok kadınla evlenmesi eleştirilmektedir. *"Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın, yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır."*⁵⁶

Bu ayetin yorumu ve iniş sebebi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Ancak bunların en önemlisi Hz. Ali'den nakledilen hadistir. Rivayete göre boşanmalarda, savaş, gibi sebeplerle birçok kız ve kadın yetim veya dul kalıyordu. Bazı erkeklerin korunmaya muhtaç olan bu yetimleri yanlarına alarak onlara velilik yapmaları adetti. Bu veliler malları ve güzelliklerine tamah ederek yetim kızlarla evleniyorlar ancak mehirlerini verirken haksızlık ediyorlardı. Yani onlara hakları olan mehîrleri vermiyorlardı. Ayet bu haksızlıkları engellemek amacıyla nazil olmuştur.

İkinci bir rivayete göre, ayetin inmesinden önce bir erkek beş, altı hatta on veya daha fazla kadınla evlenebiliyordu. Kendi malı veya parası daha fazla kadınla evlenmeye yetmeyince himayesindeki yetimlerin mallarını kullanıyordu. Bu ayet bu evliliklerin sınırlandırma ve yetimlerin mallarını koruma amaçlıdır.

Üçüncü rivayette şu şekildedir. Bazı veliler yetimlere haksızlık etmekten çekiniyorlardı ancak yetim olmayan kadınlara adil davranmak veya haksızlık etmemek gibi bir endişeleri olmuyordu. Yetim olmayan kadınlarla istedikleri kadar evleniyorlar, eşit de davranmıyorlardı. Ayet bu tür kişilere yetimlere haksızlık etmekten nasıl korkup çekiniyorsanız yetim olmayanlara da aynı şekilde davranılmasını öğütler.

Dördüncü bir rivayet ise şu şekildedir: Veliler, koruma altına aldıkları yetim kızlara haksızlık etmemek ve adaletsiz davranmamak için hem mallarını yemiyorlar hem de onlarla evlenmekten çekiniyorlardı. Bu ayet, velilerin yetim kızlarla evlenmelerine izin verirken, adaleti yerine getirmeleri şartıyla en fazla dört kadınla sınırlanmalarını öngörür. Söz konusu ayet, toplumda kadın sayısının erkeklerden oldukça fazla olduğu dönemlerde, özellikle kabile savaşları, gazveler gibi dönemlerde nazil olmuştur. Bu ayetin amacı, toplumdaki bu denge bozukluğunu düzeltmek, savaş sonucu dul kalan kadınların ve yetimlerin haklarını korumak, adaletsizlikleri önlemek ve toplumsal düzeni sağlamaktır. Ayet, toplumun karşılaştığı bir sorunun çözümü amacıyla indirilmiştir. Bu sorun, kadınlara haksızlık ve adaletsizlik yapılmasıyla ilgiliydi ve ayet bu tür haksızlıkları engellemek amacıyla gelmiştir.

⁵⁶ En-Nisâ 4/3.

Dolayısıyla ayetin amacı, erkeklerin zevk ve eğlencelerine yardımcı olmak değil, toplumsal düzeni, adaleti ve yetimlerin haklarını korumaktır.

Bu ayet aynı zamanda çok kadınla evlilik uygulanan bir toplumda nazil olmuş ve tek kadınla evliliği önermiştir. Ayet, evlenilecek kadın sayısını belirlemek için değil, adaletin sağlanması, haksızlığın engellenmesi ve toplumsal dengeyi korumak amacıyla gelmiştir. Bu nedenle, çok kadınla evlilik kesinlikle yerine getirilmesi gereken farz, vacip gibi bir emir değildir. Ayrıca ayette, adaleti sağlayamama endişesi durumunda bir tek eşle veya cariye ile yetinmenin gerekliliği vurgulanmaktadır. Kadınlar arasında tam anlamıyla adaleti sağlamanın zor olduğu belirtilir ve bu durumun sadece maddi değil duygusal yönleri de içerdiğine dikkat çekilir. Ayetlerin üslubu, çok kadınla evliliği hoş bir uygulama olarak değil, gerçekçi zorlukları ve sorumlulukları anlatan bir tavsiye olarak sunduğunu gösterir. Bu nedenle, hoş olmasa da toplumsal şartların zorunlu kıldığı durumlarda çok kadınla evliliğin bir çözüm olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Benzer bir uygulama, II. Dünya Savaşı'nın ardından Almanya'da görülmüştür. Savaş sonucu erkek nüfusunun azalmasıyla birlikte çok kadınla evliliğe izin verilmiştir. Çok kadınla evlilik, bir tür ruhsattır ve genel bir prensip olarak, zaruret sebebiyle yasak olan şeylerin zorunluluk halinde mubah hale gelebileceği ilkesine dayanır.⁵⁷

Poligami İslamiyet'in vazgeçilmez, her şartta uygulanır bir emri değil, zorunluluktan dolayı, başvuruabilecek bir çözüm yoludur. Keyfi uygulamalara ve istismara kesinlikle müsait değildir. Yüzyıllardır kadını ilgilendiren birçok konuda olduğu gibi bu konuda da yanlış uygulamalar ve istismarlar olmuştur. Bunun sorumlusu din değil bu hareketleri yapanlar ve bunların istismarına göz yumanlardır. Haklar ve yetkilerin her alanda olduğu gibi bu konuda da dengeli ve doğru bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Eğer çok kadınla evlilik bir zorunluluk haline gelirse, bu durumda toplumsal fayda gözetilerek uygulanmalı, ancak istismarlara fırsat verilmemeli ve denetim altında tutulmalıdır, örneğin mahkemeler veya ilgili heyetler tarafından denetlenmelidir.

Peygamberin birçok kadınla evlenmesinin sebepleri arasında eğitim, hukuk, sosyal, kültürel, siyasi sebepler vardır. Urve b. Mesut Müslüman olmak için peygambere gelir. On tane evlilik yaptığını öğrenince, Peygamberimiz dört tanesini bırak diğerlerini boşa der. Safvan bin Üyeyne de sekiz kadından dördünü bırakır dördü kalır...

Kitaplarda geçen sahabe hayatındaki evlilikler kaynaklarda 673 erkekten 542'si tek eşle evli, 704 hanımın 534'ü tek eşli bu da erkeklerin % 80.5'inin, kadınların da %75'inin asrı

⁵⁷ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, ((Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), /2/17.

saadette tek eşli olduğunu gösterir. Çok eşli olan erkek sayısı 129'dur oranı ise %19.1'dir. Yani çoğunluğun tek eşli olduğu görülüyor. Osmanlı'da çok eşlilik oranı takriben %5 civarındadır. Osmanlıda doğum oranı düşük olduğu ailelerin en fazla 3 çocuklu olduğu anlaşılmaktadır. İkinci evlilikler nadir olarak ve genellikle çocuk veya erkek çocuk olmaması nedeniyle yapılmaktadır. İslamiyet çok eşe ruhsat vermiş ancak sınırlamalar getirmiş ve tek eşliliği teşvik ve tavsiye etmiştir. Getirilen şartlarla çok eşlilik neredeyse imkânsız hale gelmiştir. 1670-1698 arasında Bursa özelinde yapılan çalışmaya göre 717 erkeğin 658'i tek eşli Oran %9.1, 856'sı, iki eşli oran %7.8dir. Osmanlı toplumunda 16. yüzyılda zannedildiğinin aksine çok eşlilik yaygın değildi.⁵⁸

Kısaca o zaman cahiliye toplumundan kalan sosyal, kültürel yapıda çok eşlilik var. O dönemin sosyal, kültürel yapısı dikkate alındığında kadınların hepsi ticarete aktif değiller, emekli maaşları yok, yetim, dul maaşları almıyorlar yani kadınlar sosyal hayattaki varlıklarını nikahla görünür kılıyorlar.

Toplumda çok eşlilik genelde ya nefis için ya nesil için yapılır. Eş bir nefis değil nefes olmalıdır. Çok evlilik davranışının psikolojik, sosyal, ekonomik boyutu birçok yönden araştırılabilir. Yaşam kalitemizi büyük oranda çevre belirlediğinden kültürel aktarımlarda ki yanlış örnekler dine mâl edilmemelidir. Tarihte çok evlilik ilk defa Müslüman toplumlarda ortaya çıkmamıştır. Tarihte hemen hemen tüm toplum ve dinlerde çok kadınla evlilik uygulaması vardır. Büyük savaşlar neticesinde erkek ve kadın nüfus oranı değişebilmektedir. Erkeklerin azalması üzerine Alman kadınları lekesiz gezmek istediklerinden hükümetlerine müracaat ederek birden fazla evlenme imkânı istemişler ve hükümetleri bu imkânı vermiştir. Sosyal değişimin görünür hali topluluklardır. Yüzyıl önce de insanlar ev yapıyordu. Bugün de ev yapıyor ama özellikleri farklıdır. Sosyal ve kültürel değişimle birlikte evlenme yaşı, kadın erkek ilişkileri, düğün merasimleri, kına geceleri, yapılan etkinlikler değişmiştir. Bugünün penceresinden geçmişe bakarak, o günün sosyal, ekonomik, kültürel özelliklerini bilmeden bir değerlendirme yapamayız. Otuz yıl öncesinde ilkokulu bitiren kızlar okula devam etmiyorsa evlendirilirdi. Bu da yaş olarak 15 civarındadır. O zamanın sosyal ve kültürel kabulleri bunu yanlış kabul etmiyordu. Bugün 15 yaşında yapılan evlilikleri kabul etmiyoruz. Ergenlik yaşının yirmi beş yaşına kadar uzadığı ifade edilir. Bugün sosyal ve kültürel değişimle, yasalarla birlikte 4+4+4 kesintisiz eğitimle erken evliliklerin önüne geçilmiştir.

⁵⁸ Haz. Muhammed Emin Yıldırım. *Saadet Asrında Aile Modelleri ve Çok Eşlilik Meselesi*, / (43. Ders), [https://youtu.be/9HvdTjTUCuM?si=zTsaH22yk_Lc0tp-\(16/12/2023\)](https://youtu.be/9HvdTjTUCuM?si=zTsaH22yk_Lc0tp-(16/12/2023))

2.3 BOŞANMAK

Evliliğe hazırlık zihinsel ve maddesel hazırlık olarak iki aşamalıdır. Bir projenin başarılı olması için proje öncesi hazırlık çok önemlidir. Önce konu tespit edilir sonra kaynak taramaları ve uzunca bir çalışmadan sonra eser tamamlanır. Zira proje üzerine ne kadar titiz çalışılırsa hata daha az olacaktır. Evlilikte ortak bir hayat projesidir. Eğer zihinsel süreç tamamlanmadan evliliği adım atılmışsa evlilikte iletişim kazaları yaşanabilir. Projelerdeki yatırım evlilik için de söz konusudur. Evlilikte, yatırım için gerekli sermaye maddi ve manevidir. Maddeci bir bakışla yorumlamak evliliği bir şirket birlikteliği olarak algılamak olur bu yanlıştır. Mantık evliliği kısmen böyledir. Evlilik hayatı paylaşmak, ömür boyu bir yolculuğa çıkmaktır. Evlilikte bireyler birlikte hareket etmelidir. Sosyal, duygusal, kültürel paylaşım önemlidir.

Ailede kız çocuğunun psikolojik ihtiyaçlarından tutunda karakter gelişimine varıncaya kadar maddi ve manevi gelişimi için anne babalar sorumluluklarını yerine getirmelidir. Evlilikte eş seçimi çok önemli olmakla birlikte aynı kültürde yetişmiş olsa bile iki insan arasında yüzde yüz uyum olamaz. Her insan farklı bir ruha sahip olduğundan, seçeceğiniz eşte en iyi özellikler değil kendinize yakın özellikler aranmalıdır. Uyum için kendinize yakın özellikte bir eşe sahip olmak gerekir. Evlilikte bir yatırımdır her yatırımın riskli tarafları vardır. İnsanın psikolojik sağlığının iyi olması, kişinin kendisiyle barışık olmasının yanında toplumla ve insanlarla sosyal uyum içerisinde olması da gereklidir. Hz. Mevlâna “Aynı dili konuşanlar değil aynı duyguyu paylaşanlar anlaşır” ifadesiyle bunu özetlemiştir. İnsanın kendi psikolojik duygu sınırları ile karşı tarafın duygu sınırlarını öğrenmesi gerekmektedir.

Kadın nikah akdinde boşanma hakkının kendisinde olmasını isteyebilir buna “Tefvîz evliliği” denir. Yine kadının tek taraflı istemesi halinde belirli bir meblağ karşılığında kocasından ayrılma hakkı vardır Bunun yerine nafaka veya mehir den vazgeçebilir. Yani kadın da boşama yetkisine sahiptir.

Davranış ve ruh ilişkisi bir paradokstur aslında; her davranışın bir ruhu, her ruhun bir davranışı olduğundan sevmek, aşırı koruyucu olmak, eşinin her istediğini yapmak, değildir. Her yol denendi ve her şeye rağmen süreç tıkanıp devam etme ihtimali yoksa boşanmak helaldir. Her sıkıntı bir öğretmen olduğundan, öğrenenleri erdemli kılar. Boşanmakta hayatın içinden bir olgudur. Boşanmakta hayatın içerisinde hayatın kendisidir, helaldir. Boşanmak zirveye tırmanırken yol arkadaşınızla yolları ayırmaktır. Boşanmak iki tarafı olan bir ilişki sürecinin sonlanmasıdır. Tek taraflı yaklaşmak, diğerini hiçe saymaktır.

“*Sevmeyene karınca yük sevene filler karınca / Dağı bile taşır insan âşık olup inanınca*” der. Şemsi Tebrizi, muhabbetin kaybolmasıyla, karınca yük olmuştur. Bu şartlarda boşanmak Allah’ın sevmediği helaldir. Kur'an'ın genelinde boşanma ile ilgili ayetlerde boşanmanın faili erkektir. Evlenme sırasında kadının kendisine boşanma hakkını verilmesini şart koşması ve evlendikten sonra kocasının bu hakkı karısına vermesi dışında genelde boşanma hakkı erkeğe verilmekle beraber kadına da verilmektedir. Bakara 2/229.ayette buna dair peygamberin hayatında örnek vermek de mümkündür. Hz. Peygamber boşanmak isteyen bir kadını aldığı mehri geri vermek şartıyla boşamıştır. Boşanmayla birlikte oluşan değişim zordur, sancılıdır, emek ve mücadele ister. Kadınların sorunlarını ve erkeklerin sorunlarını birbirinden ayrı düşünemeyiz. Erkeklerin merhamet ve şefkat duygusundan yoksun olması, erkekleri yetiştirenlerin de kadınlar olması nedeni ile bu sorun kadın erkek değil insanlık sorunu olarak değerlendirir. Toplumda ezilen erkek kadını eziyor. İslâm’a göre boşanma, Peygamber efendimiz tarafından Allah'ın sevmediği helâl olarak belirtilmiştir. Çünkü evlilikte esas olan, ölünceye kadar devam etmesidir. Anadolu'da gelin olan kıza, "Duvakla gir, kefenle çık." denilmesinin altında bu ilke yatmaktadır. Aynı şekilde geleneğimizde, evlenen çiftlere, “Bir yastıkta kocasınlar” duası yapılır. Ancak bazı dinlerde olduğu gibi, dinimizde boşanma yasağı yoktur. Çünkü bazı durumlarda evliliğin devam etme imkânı kalmamakta ve ayrılık kaçınılmaz hâle gelmektedir.

Kadın geçimsizlik yaparsa, ifadesindeki “darp” etmenin ne olduğu konusu tartışmalıdır. Geleneksel olarak, darp dövme olarak anlaşılmıştır. Darp kelimesinin birçok anlamı vardır. Bunu eğitmek şeklinde anlayan olduğu gibi, bir müddet ayrı kalma şeklinde anlayan da olmuştur. Darbı bir müddet ayırmak şeklinde anlarsak, erkek geçimsizlik yapan eşini, buldukları yerden başka bir yere gönderebilir. Eşlerin bir müddet ayrı kalması, aralarında evlilik bağı ile oluşan sevgi ve merhamet duygularını tekrar açığa çıkarabilir, barışmalarına ve mutlu bir hayat sürmelerine sebep olabilir. Bu nedenle, “Bilemezsin, belki Allah bunun ardından yeni bir durum ortaya çıkaracaktır.” ayetiyle, Allah’ın, bir müddet ayrı kalan eşleri, daha ciddi düşünüp, ölçüp tartıp, yeniden uzlaştırıp birleştirebileceği anlatılmaktadır. Erkek geçimsizlik yaparsa ailenin huzurunu bozacak ve devamlılık gösteren huysuzluk, geçimsizlik gibi davranışlar kocadan da gelebilir. Kur'an, bu durumda yuvanın dağılıp bozulmaması için kadına “barışıp anlaşma girişiminde” bulunmasını öğütlemiştir. Olmuyorsa çıkış yolları gösterilmiştir. Çünkü barış hayırlar için bir yol olabilir.

Aile ve evlilik danışmanlığı, aile bireylerinin katıldığı psikolojik danışma ve bir tür destek verme sürecidir. Aile danışmanlığının amacı, aile içi ve eşler arası iletişimi sağlıklı hâle getirmektir. Danışmalarda, çiftlere sorun çıkmama garantisi verilmez ama sorunları

çözebilme ve her sorunla beraber gelişme fırsatı yakalama önerisi getirilir. Çiftlere kendilerine ve ilişkilerine dair farkındalık kazanmaları sağlanır. Geçmişte kalan ama bireylerin bir türlü geçmişte bırakamadıkları, affedemedikleri ne kadar sorun varsa danışmanlık süreci içerisinde ele alınır ve bireyler problemlerinden kurtarılır. Aile danışmanlığında inceleme konusu aileyi oluşturan bireyler değil, bireyler arasındaki ilişkinin, iletişimin niteliğidir. Aile danışmanı, aile üyelerinin birbirleriyle ilişkilerinde aksayan yönleri ortaya çıkarmaya ve aile üyelerinin de bunu görmesini sağlamaya çalışır; hiçbir zaman çiftlerin sorunlarını onlar adına çözmez. Bunun için, öncelikle eşlerle tek tek görüşülür. Her iki tarafın da penceresinden görünen tablo resmedilir. Evliliğe, hayata bakışları, evlilikten beklentileri, sorunları algılayışları vb. ortaya çıkarılır. Sonrasında bu iki tablo birleştirilir. Uzman ve ortam, bir anlamda çift arasında bir tür köprü rolü oynar. Bir süre sonra sakin konuşamadıkları birçok konuda birbirlerini anlamalarına ve sağlıklı iletişim kurabilmelerine destek verir. Problem ne kadın ne erkek olmakta çoğu zaman problem bakış açısı, algılar, yetiştirme tarzı vizyon ve zihniyettir.⁵⁹

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1 KADINLARIN SOSYAL HAYATTAKİ YERİ

Hz. Peygamber'in kadına verdiği değeri anlamak için onun eşleriyle olan ilişkilerini incelemek gerekir. Hz. Hatice'ye her daim bağlılığı, ölümünden sonra anması, Hz. Aişe'ye olan sevgisini "Kör düğüm gibi diye ifade etmesi ve Hz. Aişe'nin zaman zaman kör düğüm nasıl diye sorması ve her seferinde eskisi gibi diye cevaplaması iletişim için önemli bir ipucudur. Hz. Fatıma geldiğinde ayağa kalkması ve kendi yerine oturtması, vefatına yakın sırrını Hz. Fatıma'ya söylemesi, o zamanın sosyal ve kültürel algılarını değiştirmeye yönelik attığı adımlardır. Efendimizin soyunun kızı Fatıma ile devam etmesi, ev işlerinde eşlerine yardımcı olması, kervan yolculuğu sırasında söylediği şarkılarla develeri coşturan Enceşe'ye "Kristalleri incitme" diye uyarıda bulunması kadın psikolojisinden anladığını gösterir. Kadınlarla istişarelerde bulunması, (Hudeybiye bölgesinde hac yolculuğu engellenince Ümmü Seleme ile istişare etmesi), İslam tebliğinde kadınlara müsaade etmesi ve görevlendirmesi Medine döneminde zabıta memuru olarak kadın görevlendirmesi, savaşlarda yaralıları tedavi etmek üzere kadınları görevlendirmesi kadınların sosyal hayatta görünür kılındığının işaretidir. Kız çocuğu yetiştirenlere cennet müjdesi vermesi, çocuklar arasında kız ve erkek ayrımı yapılmaması konusundaki uyarıları çağlar üstü bir mesajdır.

⁵⁹ Tarhan, *Evlilik Psikolojisi*, 128.

Anneye hizmet etmenin cihada denk olduğunu ifade etmesi, cennetin anaların ayakları altında olduğunu söylemesi, hak gözetmede önceliğin anneye ait olduğunu bildirmesi, ailenin nafakasını temin etmek için çalışmanın ibadet olduğunu vurgulaması önemlidir. Kadınların eğitimi için haftanın bir gününü tahsis etmesi, eğitim hakkına, kadınlardan biat alması da siyasi haklara örnek verilebilir. Bütün bu özellikler Hz. Peygamber'in kadına verdiği değeri bize anlatır.

Orta Çağ'da kız çocuğu; cadı denilip canına kıyılan, büyücü diye işkenceler yapılan, adet döneminde pis görülüp evlere kapatılan bir varlıktı. Modern çağda kız çocuğu olmak bedeni, beyni, düşüncesi metalaştırılmaya çalışılan bir varlıktır. O dönemden bugüne değişen bakış açısı olumlu yönde olmamıştır. Hatanın şekli değişmiştir. Çocuk gelinlere karşı duruş ilericilik kabul ediliyor fakat çocuk yaşta cinsel tecrübelerle karşı durmak gericilik olarak algılanıyor. Cahiliye döneminde Arap yarımadasında ve diğer uygarlıklarda kadın hep mazlumdu. Kadını sömürmek için her yola başvuruldu. Kız çocuğu olmak doğumunda utanç duyulan, eşya gibi alınıp satılan, yaşama hakkı elinden alınan bir varlık oldu. Bu ideolojilerin değişmesi peygamberin inkılabıyla gerçekleşmiştir. İslam dininde kız çocuğunun olması övülmüş, Peygamberimizin dilinde ben kız babasıyım söylemiyle şanı yüceltilmiştir. Kız anne babalarına cennet müjdeleriyle sevindirilmiştir, Oynaması, konuşması, susması hep kabul gören fitratına övgüler sunulan kız çocuğu, peygamberimizin bakış açısı ve algıları değiştirmek için yaptığı çalışmalarla problem olmaktan çıkmıştır. Çoğu zaman problem aslında ne kadın ne erkek olmakta; asıl problem bakış açısı, algılama biçimi, yetiştirme tarzı vizyon ve zihniyettir. Kadın problemleriyle mücadele, peygamberin inkılabıyla gerçekleşmiştir. Peygamberimiz hayat okulunun müfredatını yapar. Toplumun eğiterek sonraki nesillere yön vermiştir.

İslam'da kadın malında istediği gibi tasarruf hakkına sahiptir. Kimsenin iznine ihtiyacı yoktur. Evlenme, alım, satım, kiraya verip alma, bağış yapma, kefil olma, ödünç para verme, şirket kurma, vekalet, gibi hususlarda erkek gibidir. Siyasi olarak haklarını kullanma hakkı da vardır. Peygamber Efendimiz tarafından "Rıdvan Biâtı'nda" kadınların oyları kabul edilmiştir. Kadınlar, Mekke'nin fethinden sonra da Allah'ın Rasûlü'ne tek tek biat etmişlerdir.

İslâm kadınların çalışabileceklerini öngörmüştür. Resulullah'a biat eden, ilk muhacirlerden Şifa Hatun'a Hz. Ömer, çarşı ve pazarları kontrol vazifesi yani günümüzdeki zabıta görevini vermiştir. Bağımsız mahkemelerde hak ve hukuku savunma hakkı, kadınlar çok çeşitli meselelerini ve problemlerini bizzat Allah'ın Resûlü'ne iletiyorlar ve hatta o'nun huzurunda eşlerinden şikayetçi olabiliyorlardı. Bu durum Dört Halife Devrinde de aynen

devam etmişti. Hz. Ömer, Halifeliği zamanında minbere çıkmış ve mehir ile ilgili konuşurken Kureyş'ten bir kadın ayağa kalkarak kendi hakkını müdafaa etmiştir.

İslam hukukunda karı koca ticarete mülk edinmede eşittir. İslam hukukuna göre erkek karısını ve çocuklarını geçindirmekle yükümlüdür kendi malını parasını kadın istediği gibi kullanabilir. Kadın ve erkek eşitliği kapsamında kadın tartışmalarının merkezinde, İslam erkek egemen bir toplum öngörüyor öngörmektedir görüşü hakimdir. Kadınlara ilgili doğru bilinen yanlışlar; eve hapsedilmiş, toplumdaki ve iş hayatından dışlanmış, eğitim olanakları kısıtlanmış, hukuki hakları kısıtlanmış, miras alma, şahitlik yapma gibi konular da olanakları eşit değildir görüşleridir. Kadının akıllı ve dininin yetersiz görülmesi, kadına yönelik şiddeti teşvik eden dinsel metinlerin bulunması iddialarının temel çıkış noktaları araştırılmıştır.

Kadın-erkek eşitliği, İnsanın, kendi cinsinden memnuniyetsizliğini anlatan bir durumdur. Günümüzde kadın ile erkek sürekli rekabet içinde, sürekli çatışma, içindedir. İşte bizi birbirimizden yaka silkecek raddeye getirdiklerinde, yeni bir sosyolojik akvaryuma sokacaklar; ki orada kadın-erkek çatışması, didişmeler yok, çünkü orada kadın ile erkek yok! Cinsiyet belası olarak lanse ettikleri doğal cinsel kimliklerimiz, hatta "ben bir kadınam", "ben bir erkeğim" şeklinde kuracağımız cümlelerin her biri, aşırı demode, bozgunculuk içeren nefret betimlemeleri, hatta faşizan bir tutum olarak yaftalanacak... Aile kurumunun dört aşaması vardır. Biyolojik temeller, psikolojik temeller, sosyal temeller kültürel temellerdir.⁶⁰

Bu olgulardan yola çıkarak evlilik sadece birliktelik değildir. Duygulardan arındırılan evliliklerin yerini nikahsız yaşam aldı. Cinsel mutluluk hayatın merkezinde kabul edildi. İhtiyaç varsa tabii ki kadın çalışır, çalışmalı ama annelik rolü zayıflatıldı ve hatta küçümsendi. Çocuk sayısı azaltıldı. Kadının erkek gibi olması istendi. Bu rol kargaşası kadının kadın olma kimliğine zarar verdi. Biyolojik olarak kadın ve erkek eşit olmadığı gibi biri diğerinden üstün de değildir. Kadının yaşam becerilerini belirleyen etkenler; aldığı eğitim, sosyal çevre ve kültürdür. Ahlaki gelişim sosyal yaşamın gerçeklerinden bağımsız düşünülemez. Toplumun her kesiminde uyum sağlanması gereken davranış kalıplarını ve bireyler arası ilişkileri belirleyen kurallarda kadınların değişim ve dönüşümünü görebiliriz. Modernizmdeki saygısızlığı özendiren aşırı özgürlük anlayışı ne kadar kötü ise geleneksel aile kültüründeki despotizm andıran saygı unsuru da o kadar kötüdür Kadınların kocalarıyla yan yana yürümemesi, Çocuklarını büyüklerinin yanında sevmemesi gibi geleneğin kaynağı araştırılınca altından dram çıkıyor. Çanakkale de eşlerini şehit veren, esir düşen annelerimiz düşünülmüş ve eşleri yanında olanlar onlarla sokakta yürümekten ar etmişlerdir. Çocuklarına sevgilerini gösterememişlerdir. Zamanla bu davranışın sebebi unutulup davranış

⁶⁰ Nevzat Tarhan, *Son Sığınak Aile*, (Nesil Yayınları, 2015), 18-24.

gelenekselleşmiştir. Ekonomik açıdan kadının ihtiyacı varsa çalışması tavsiye edilir. Bir kadının evinde çocuklarını hayata hazırlaması, onları terbiye etmesi ve onlara eğitim vermesi madde ile kıyas edilemeyecek kadar önemlidir.

Bir kadını inşaatta ve maden ocağında çalıştırmak onun genlerine saygısızlıktır. Şiddetin azalması için evde birlikte zaman geçirilmeli, kadın da karar süreçlerine katılmalı, övgü ve takdir sözcükleri çok kullanılmalı, kültürel ve dini paylaşımlar şiddeti azaltmaktadır. Bugün kadın kendini ifade ediyor ve erkek egemenliğine ihtiyaç duymuyorsa bu durum bilginin üstünlüğünü gösterir...⁶¹

Sağlıklı bir toplumun oluşması bu alanda yatırım yapmayı bireyler yetiştirmeyi emek vermeyi gerektirmektedir iyi bireyler iyi toplumun oluşmasında ilk adım ve en önemli çözümdür iyi bireylerin mutlu ve sağlıklı ailelerde olacağı unutulmamalıdır. Bazı toplumlarda kadının cinsiyet özellikleri ve cinselliği abartılmış, ortalıkta görünen erkeğin gözüne ve zevkine hitap eden bir nesne gibi sunulurken, bazı toplumlarda da toplumun dışında tutulması gereken bir fitne unsuru olarak görülmüştür.⁶²

Yine Kur'an-ı Kerim'de erkeğin yaratıcılık hükümlerini iddiasını ve zorbalığını reddeden çok sayıda ayet vardır. Rableri onların dualarına şöyle karşılık verir: “*Şüphesiz ben, erkek olsun kadın olsun -ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir- sizden bir şey yapanın emeğini asla boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolunda eziyete uğratılanların, savaşanların ve öldürülenlerin, işte onların günahlarını elbette sileceğim. Andolsun ki Allah katından bir mükâfat olarak onları altından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Şüphe yok ki nimetin güzeli Allah'ın katındadır!*”⁶³

Kadınla erkek arasında ayırım yapılmaksızın Allah'a samimiyetle dua eden herkesin duasının kabul edileceği ve iyi amel işleyen herkese amelinin karşılığının verileceği belirtilirken “*ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir*” anlamında bir ara cümleye yer verilmesi, kadınla erkeğin birbirinin tamamlayıcısı ve bir bütünün parçaları olduklarını, biri olmayınca diğeri de olamayacağını ifade eder. İki cinsten her birinin diğeri olmayan özellikleri vardır. Ancak bunlar üstünlük sebepleri değil birbirini tamamlayıcı özelliklerdir. Allah katında üstün olan O'nun emir ve yasaklarına uygun hareket edendir.

Müminlerin annesi Ümmü Seleme, “Ey Allah'ın resulü! Yüce Allah Kur'an'da (erkeklerin hicretini övüyor), kadınların hicreti hakkında hiçbir şey söylemiyor” demiş, bunun üzerine bu âyet inmiştir. Bu rivayetten de anlaşılacağı üzere Kur'an'da hicret ve cihadın önemi Arap dilinde erkekler için kullanılan fiil kalıplarıyla vurgulandığından hanımlar, burada vaad edilen mükâfatlarda kendilerinin payının olup olmayacağı konusunda tereddüt etmişler, Allah bu âyeti indirerek

⁶¹ Tarhan, *Kadın psikolojisi*, 104-114.

⁶² Tarhan, *Son Sığınak Aile*, 29-30.

⁶³ Âl-i İmrân Sûresi 3/195.

kadınların amellerin karşılığı konusunda erkeklerden ayrı tutulmadığını haber vermiştir. Çünkü onlar da erkeklerle beraber Allah yolunda çeşitli eziyet ve işkencelere katlanmışlar; müşriklerin baskıları neticesinde hicret etmeye ve yurtlarından çıkmaya mecbur kalmışlardır. Nitekim gerek Habeşistan'a gerekse Medine'ye erkeklerle birlikte Müslüman hanımlar da hicret etmişler ve hicretin sıkıntılarını onlarla birlikte katlanmışlardır.⁶⁴

Câhiliye Arapları kız çocuklarını iki sebeple istemezlerdi: İlki geçim sıkıntısı, ikincisi de namus anlayışları. Erkek çocuklar ileride kabile de savaşçı olacakları için onları istememek şöyle dursun, erkek çocuklara sahip olmaktan özellikle hoşlanırlar, sayılarının çokluğu ile övünürlerdi; fakat kız çocukları, Türkçedeki meşhur deyimle “kaşık düşmanı” olarak telakki edilirdi. İkinci ve daha önemli sebebe gelince, ardı arkası kesilmeyen kabileler arası savaşlarda kız ve kadınların esir düşmeleri ve câriye olarak tutulmaları, alınıp satılmaları, namusuna çok düşkün olan câhiliye Arabı için son derece onur kırıcı bir durumdu ve bu yüzden toplumda kız çocuğuna sahip olmak bir utanç sebebi olarak algılanıyordu. Ancak Allah'ın hakkı bütün hakların önünde olduğu için ana baba çocuklarını bu hakkı ihlâl etmeye yani onu tevhid inancından sapmaya veya Allah'ın açıkça yasakladığı başka işler yapmaya zorlarsa kesinlikle onların bu baskısına boyun eğilmeyecek; bununla birlikte meşrû ve mâkul olan istekleri yerine getirilecektir.⁶⁵ Kadının örtünmesi onu aşağılamaz tam tersine onurunu yüceltir. Çünkü kadın bedeni mahrem ve kutsaldır. Değerli olan şeylerin korunduğu gibi kadın bedeninin de korunması gereklidir. Tesettür emri kadının rahatlıkla dışarı çıkabilmesi ile alakalıdır. Diğer yandan özgürlüğün sembolü olan tesettür ile İslam'ın kadının toplumda var olmasını istediğinin bir delilidir. Ayrıca tesettür Nur Suresi, 24-30 da anlatıldığı gibi hem erkek fiziğine uygun şekilde erkekler için de söz konusudur.⁶⁶

3.2. ŞAHİTLİK

Bakara Suresi'nin 282. ayetinde ... “*erkeklerinizden hazırda olan iki kişiyi şahit yapın. Şayet iki tane erkek hazırda yoksa, o zaman doğruluğuna güvendiğiniz şahitlerden bir erkekle birisi unutulunca öbürü hatırlatması için iki kadını şahit yapın...*” ayetinde vadeli borçlanmalarda mağduriyetin oluşmaması, hak kaybının önlenmesi buna yönelik tedbir alınması amacıyla bunların yazılması ve yazdıktan sonra da şahitlerin getirilmesinden söz edilmektedir. Dolayısıyla borçlarınızı yazın erkeklerinizden iki şahit, eğer onlar da bulunmazsa bir erkek ve biri yanılır unutursa diğerinin hatırlatması için iki kadın şahit getirin diye tavsiye edilmektedir. Burada bir yerine iki kadın şahit getirilmesinin sebebi o zamanki Arap toplumunda kadının ticari konularda pek aşına olmamasıdır. Bu ayet vadeli

⁶⁴ İbn Keşîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 5/1-165.

⁶⁵ Hayrettin Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 4/337-338.

⁶⁶ Fatma Bayraktar Karahan, *İslam da Aile* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 11.

borçlanmalarla ilgili bir öneri niteliği taşır. Zira bu ayet sebebiyle borcu yazmayana hiçbir sorumluluk yüklenmemiştir. Ayet bu açıdan değil de daha çok kadının şahitliğinin, erkeğinkinden yarısına denk olduğu vurgusuna sahip bir yorum temel olarak gösterilmiştir. Ayette geçen biri unutursa diğerleri hatırlatsın ifadesi, onun da şarta bağlı olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle peki ya unutmaz ve yanılmazsa sorusunu beraberinde getirir ki bu durumda ikinci bir kadın şahide de gerek kalmadı sonucuna ulaşılır. Dolayısıyla kadının şahitliğinin yarımılığı iddiası bu ayet ile gerekçelendirilemez⁶⁷.

Spor müsabakalarında kadın ve erkek ayrımının olması kadına yapılan negatif ayrıcalık olarak değerlendirilmeyeceği gibi kadının inşaatta çalışması da eşitlik olarak değerlendirilemez. Erkek-kadın arasında haklar ve vecibeler bakımından farklılıklar olması eşitlik prensibinin erkek lehine bozulduğu anlamına gelmemektedir. Kadın bazı hususlarda az hakka sahip olmakla birlikte önemli birtakım mükellefiyetlerden de muaf tutulmuştur. İki cins arasında tam bir eşitlik değil, bir yetenek ve görev dağılımı söz konusudur. Değişim zordur sancılıdır. İslamiyet ataerkil kültürel yapıyı önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu kült daha çok Hristiyanlıkta vardır ve Hz. İsa'nın Tanrı kabul edilmesinden kaynaklanır. Osmanlı toplumunda aile, evlilik ilişkileri, kadının durumu gibi özel hukuk alanına giren konularda şeri-i hukukun yanında örfi hukuk da yer almış zaman zaman dini kurallardan sapmalar görülmüştür.

“Had ve kısas gibi ceza davalarında kadının şahitliği kabul edilmemiştir. Ancak erkeklerin muttali olması mümkün olmayan ‘hapishane ve hamam gibi’ ortamlarda hakkın zâyi olmaması için kadınların şahitliğinin kabulü bir zarurettir.” Doğum, bekâret vb. durumlarda bir hakkın ispatı için bir kadının şahitliği geçerli kabul edilmiştir. Zira Hz. Peygamberden yapılan bir rivayette “Erkeklerin bakamayacağı konularda kadının şahitliği geçerlidir.” hükmü bu konunun mesnedi olmuştur.” Ancak mali konularda kadının şahitliğine bir engel yoktur. “Mali konularda, nikah, boşanma, sulh, vakıf, vasiyet vekalet, hibe, doğum, nesep gibi konularda ise iki erkek şahidin olmadığı durumlarda bir erkek iki kadının şahitliğinin kabul edileceği...” “Erkek şahit olmadığında kadınların şehadetiyle vasiyetin sabit olacağı belirtilmiştir.”⁶⁸ Özeldir şahitliğin şartları dikkatle incelendiğinde erkekler gibi kadınlarında şahitliğine bir engel olmadığı görülmektedir. Şahitliği bir görev ve sorumluluk olarak değerlendirdiğimizde kadınların zaruret dışı durumlarda erkeklerle aynı seviyede sorumlu olmadıklarını anlayabiliriz. İslam hukukunda, kadınların şahitliğinin erkeklerinkine nazaran kuşku/şüphe içermesi sebebiyle, iki kadının şahitliğinin bir tam şahit olarak görülmesi, değişik yorumlara açık ayet ve hadislere dayandırılmaktadır. Ceza

⁶⁷ Görgülü, *Kadın ve Siyaset*, 134-135.

⁶⁸ Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-'Eimme es-Serahsî, *el-Mebsût*, thk. Halil Muhyiddin el-Meyyis (Beyrut: Dâru'l-Fikr li't-Tabâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî'i, 1421/2000), 136-142.

davalarında kadınların şahitliğinin kabul edilmeyişi ise, bu davaların şüpheli delillerle ispat edilemeyecek olması ve sayıları ne kadar olursa olsun, kadınların şahitliğinin şüpheden uzak kalamayacağı şeklindeki kabule ve ilk dönemden beri uygulamanın bu şekilde olduğu yönündeki rivayetlere dayanmaktadır. İlgili ayetleri ve rivayetleri gerek sosyolojik açıdan gerekse literal anlamda yeniden yorumlamaya tabi tutan günümüz araştırmacıları, kadının şahitliğiyle ilgili olarak, ilk dönem alimlerinin kabul ettiği düzenlemeden daha farklı bir düzenleme yapılabileceğini benimsemekte, İslam hukukunda genel kabul görmüş olan düzenlemenin büyük oranda içtihadî olduğunu savunmaktadırlar.

Kadınların şahitliği konusu İslam hukukunda özellikle cinsiyetler arası sorumluluk ve şüphe faktörüyle ilişkilendirilmiştir. Aynı zamanda günümüzde bazı araştırmacılar, bu düzenlemenin içtihadî olduğunu ve yeniden yorumlanabileceğini savunmaktadır. Kadınların şahitlik konusundaki durumu da farklı yorumlara açıktır. Kur'an ayetleri ve Peygamberimizin hadisleri kadının şahitliğinin hangi konularda geçerli veya geçersiz olduğuna dair spesifik bir kayıt getirmemiştir. Tefsirciler, kadının şahitliğinin her konuda geçerli olduğunu savunmuşlardır. Yaradılıştaki kadın erkekle eşittir. Hukuktaki izafi ayrışma ekonomik yükümlülüklerle açıklanmalıdır. Şahitlikteki ölçü ise mutlak bir hüküm değildir, bazı şartlara bağlı olarak değişebilir. Literâl aktarımlarda temel etken dini metinlerden kaynaklanan sebepler, sosyal ortam, kültürel ortam, coğrafi ortam, siyasi ortamdır. İslam toplumlarında kadına yönelik tutumların çoğu ayet ve hadisleri yanlış anlamaktan kaynaklanır. Her insanın baktığı pencere aynı ama her insan aynı pencereden bakmasına rağmen gördükleri değişebiliyor, yetiştiriliş tarzı, sosyal çevresi, eğitimi vs. Tefsir yorumlarını etkiliyor.

MİRAS

Sosyal yaşamda birçok toplumda olduğu gibi Müslüman toplumlardaki aileler de miras paylaşımında sorun yaşanmaktadır. İslam'ın ön gördüğü payın günümüze hitap etmediği söylemi yanlıştır. Müslüman kadına bu konuda gerçekten haksızlık mı yapılmaktadır. Kadının mirasta erkeğin yarısı kadar alması erkeğe yüklenen ekonomik sorumluluktan dolayıdır. Bir kurum amiri herkesten daha çok alıyor diye kınanamaz. Asıl problem erkeğin fazla alması mı yoksa erkeklere verilen sorumlulukların yerine getirilip getirilmemesi yani yük alıp almaması mı?

Osmanlı Devleti'nde 1858'de yürürlüğe konan Arazi Kanunnâmesi'nin 54. ve 55. maddelerinde, mîrî arazinin “evlâd-ı zükûr ve inâsa mütesâviyen” (kız ve erkek çocuklara eşit) intikâl

edeceğini bildiren hükmün, ülkemizde halkın bazı kesimleri tarafından genelleştirilerek “arazi taksiminde kadın-erkek eşit alır” şeklinde yorumlanmasının da mirasta eşitlik taleplerinin artmasında etkili olduğu söylenebilir. Kadınlar hem kocasından hem babasından miras alır.⁶⁹ Miras paylarının belirlenmesindeki erkek lehine düzenlemelerin temel sebebi, erkeğin üstlendiği sorumluluklardır. Erkek, eş, baba, evlat, ağabey, amca, dayı gibi rolleri üstlenir. Boşanmış ailelerde kadınların baba olmadan çocuk yetiştirmenin zorluğundan bahsetmesi, erkeklerin sorumluluklarını ve aile içindeki rolünü yansıtır.

“Kadın ve erkeğin ekonomik rollerinin değiştiği” ifadesi, miras paylarının belirlenmesinde ekonomik katkılarının değil, ekonomik ve sosyal sorumluluklarının esas olduğunu vurgular. Toplumlarda kadınların aile bütçesine ekonomik katkıda bulunduğu gerçeği göz ardı edilemez. Ancak burada önemli olan, hukuki sorumluluk ve ekonomik sorumluluktur. İslam aile yapısında, sosyal ve ekonomik sorumluluklar erkeğe yüklenmiştir. Nafaka emri de erkeğe aittir. Ayrıca, aile içinde disiplin ve otorite genellikle erkekler tarafından sağlanır.

Genel haklar açısından olduğu gibi kadının mirastan pay alıp almaması da çeşitli toplumlarda farklılık arz eder. Eski Yunan’da kadın, ölenin ikinci sınıf mirasçısı sayılır ve ancak birinci dereceden erkek yakını bulunmadığı hallerde mirastan alabilirdi. Uygulama böyle olmakla beraber yine de bu, vicdanen bir haksızlık kabul edilir ve kadının uğradığı bu haksızlığın kısmen de olsa telâfisi için, evlenirken damadın ona” drahmi “adı altında – İslam hukukundaki mihre benzer bir miktar mal -vermesi gerekirdi. Ölenin birinci derecede vârisi olarak kabul edilen oğlu bulunmasa ve evlat olarak sadece kızı kalmış olsa da o yine kendi başına vâris olamaz, ancak oğlu varsa o, ölen dedesinin nesebine geçirilir ve onun sayesinde mirastan pay alabilirdi. Tarihte kadının miras payı, Yahudilikte kız ikinci derece mirasçı sayılır, birinci derece mirasçı kabul edilen oğul varsa o, mirasın tamamını alır kız mahrum kalırdı. Ölenin oğlu ve oğlunun oğlu yoksa kız ancak o takdirde babasının mirasından alabilirdi. Roma’da kadının miras hakkı konusunda günümüzdeki anlayışla örtüşen bir yol izlenmiş ve bu hak bir kanunla teminat altına alınmıştır. M.S 543 yılında İmparator Jüstinyen’in çıkardığı bu kanuna göre, kadın-erkek ayrımı gözetilmeden her ikisi de birinci derecede vâris sayılmış ve eşit pay verilmiştir.⁷⁰

İslam öncesi Arap toplumunda kabile savaşlarının yaygın olması ve savaşanların çoğunlukla erkekler olmasından dolayı miras hakkı erkeğe aitti. Kadına miras verilmezdi.

⁶⁹ Orhan Çeker, *Arazi Kanunnamesi*, (İstanbul: Ebru Yayınları, 1985),36.

⁷⁰ Ahmet Efe, *İslam Miras Hukukunda Kadın-Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme*,18 (2011), 157-168.

Kadının kendisi mirasın konusu idi. Kocası öldüğü zaman onun en yakın erkek mirasçısı gelir “malına mirasçı olduğum gibi karısına da mirasçı oldum” der; isterse mihrini öder onunla evlenir, isterse de başkasına nikâhlar mihrini alırdı. “Nitekim İslam’ın ilk dönemlerinde Ma’n kızı Kebşe’nin kocası öldüğünde cahiliye geleneğinin kalıntılarından henüz arınmamış olan üvey oğlu geldi, üzerine bir örtü atıp onu sahiplendiğini söyledi. Lâkin onunla ne kendisi evlendi ne başkasına nikâhladı ne de nafakasını verdi. Çok mağdur durumda kalan kadın, halini Hz. Peygamber’e arz etti. Bunun üzerine “Ey iman edenler, kadınlara zorla vâris olmanız size helal olmaz” Nisâ 4/19. âyeti nâzil oldu ve kadınların bir eşya gibi miras olarak intikal etmesi geleneğine son verdi. Miras âyetleri inip kadınlara da pay tanıyınca “Ata binemeyen, savaş yapamayan, ganimet getiremeyenlere neden mirastan pay ayrılıyor” diyerek, bu durumu yadırgamışlardı.⁷¹

İslâm, kadın hakları alanında pek çok yeni düzenleme getirdiği gibi miras konusunda da hükümler koymuştur. Hiç miras almazken kadını miras alan konuma çıkarmıştır. Kur’an-ı Kerimdeki tadrîcîlik ilkesinden dolayı önce miktar belirtmeden ana, baba ve akrabanın bıraktıklarından erkeğe olduğu gibi kadına da bir pay olduğunu bildirmiştir. Bu konudaki hüküm de Evs b. Sâbit’in karısının, kocasının mirasından tamamen mahrum edilmesi üzerine konmuştur. Evs öldüğünde amcaoğulları gelip İslâm öncesi geleneğe göre mirasın tamamına el koymuşlar ve hanımı ile iki yetim kızına hiçbir şey vermemişlerdi. Kadının, durumunu Rasûl-i Ekrem’e bildirmesi üzerine “Ana, baba yakınların bıraktıklarından ister az olsun ister çok kadınlar için de farz kılınmış bir pay vardır.” Nisâ Suresi, yedinci ayet inerek cahiliye âdetine son verip kadınları da mirasa dâhil etmiştir.

Erkeğin mali külfeti sadece hanımın nafakası ve mehrin den ibaret değildir. Onun belli dereceye kadar muhtaç akrabanın nafakasını temin, kaza tazminatı (diyet) ödemesine katılma gibi kadın için söz konusu olmayan mali yükümlülükleri de vardır. Bunlar da dikkate alındığında görülecektir ki, kadın mirasın üçte birine mâlik olduğu halde yararlandığı pay yaklaşık olarak üçte ikiyi bulmaktadır.⁷²

Her nimet külfetin neticesindedir. Bir âmir, yetki sahibi olarak sorumluluğu diğerlerinden farklı olduğundan ekonomik olarak aldığı ücrette farklı olacaktır. Dolayısıyla İslam miras hukukunda erkeğe fazla pay ayrılmasındaki hikmet ve sebepler maddî sorumluluklarla sınırlı tutulmamalı, bu hususun ailenin dirlik ve düzeni üzerindeki etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Kadın ve erkeğin ekonomik rollerinin değişmesi miras paylarının da değişmesini gerektirir mi? “Kadın ve erkeğin ekonomik rollerinin değiştiği”

⁷¹ el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, (thk: Muhammed Sâdık Kamhâvi), (Beyrut, 1992),109.

⁷² Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 2/20-21.

ifadesi; erkek ve kadının miras paylarının farklı oluşunda asıl olan, fiili olarak aile bütçesine yaptıkları ekonomik katkılar değil, ekonomik ve sosyal sorumluluklardır. Bütün toplumlarda kadınların aile bütçesine ekonomik katkı yaptığı inkâr edilemez. Hatta şartlara göre evin maddî yükü evin hanımının omuzlarında olabilir. Burada önemli olan sosyal sorumluluk, ekonomik sorumluluk ve hukuk karşısındaki sorumluluktur. İslam aile yapısında bu sorumluluk erkeğe yüklenmiştir. Naslardaki nafaka emri kocaya aittir. Günümüzde de nafaka davasını koca karısına karşı değil, karısı kocasına karşı açar. Çünkü nafakadan o sorumludur. Ekonomik katkılar konusunda fiili durum zamanla değişiklik arz etse de İslam aile yapısı içerisinde sorumluluk değişmemiştir. Hz. Hatice annemiz de ticaretle meşguldü. Erkeğin buradaki sorumluluğu; eş olarak, baba olarak, evlat olarak, ağabey olarak, amca, dayı olarak üstlendiği görevlerdir. Boşanmış ailelerde kadınlar, baba olmadan çocuk yetiştirmenin zorluğundan bahsederler bu yadsınamaz bir gerçektir. Ailede disiplin ve otorite deyince babalar akla gelir. Temel sorun erkekleri sorumluluk alabilecek donanımda yetiştirememektir. “Erkekler kadınlar üzerine kavvâmdir” Nisâ (4), ilâhî hükmünde dinen belirlenen nafaka sorumluluğu göz ardı edilmemelidir. Sonuç olarak, İslam miras hukukunda erkek lehine pay düzenlemeleri ekonomik katkılar değil, ekonomik ve sosyal sorumluluklar temel alınarak yapılmıştır. Erkeklerin aile içindeki rolü ve sorumlulukları gözetilerek miras paylarının belirlenmesi sağlanmıştır. İslam dini genellikle külfet nimet dengesini gözettiğinden mirasta pay olarak eşit olmaması adaletin gereğidir. Erkek kız kardeşine bakacak fakat kız kardeşin böyle bir sorumluluğu yoktur.

3.3.1 MİRAS HİSSELERİ BAKIMINDAN ERKEK-KADIN

Miras konusu İslam hukukunda da önemli bir yer tutar. Farklı toplumlar ve kültürler, miras paylaşımını farklı yöntemlerle düzenlemişlerdir. Miras hususunda semavi kaynaklı bir sistem benimsememiş toplumların, o toplumun akil ve hukuk ehli insanların anlayış ve idraklerine, örf ve âdetlerine göre âdil bir çözüm ortaya koymaya çalıştıkları görülmektedir. Zaman içerisinde geliştirilen hukuki düzenlemeler, biri sınıf diğeri zümre sistemi olmak üzere iki ana grupta toplanabilir. Sınıf sisteminde mirasçılar ölen kişiyle aralarında var olduğu kabul edilen sevgi, saygı gibi manevi ve hissi bağlar dikkate alınarak belirlenmiş ve bir tasnife tâbi tutulmuştur. Ölenin çocukları birinci sınıf, anne-babası ve onların çocukları (ölenin kardeşleri) ikinci sınıf, büyükbaba ve büyükannesi üçüncü sınıf, bunların dışında kalanlar da dördüncü sınıf mirasçı olarak kabul edilmiştir. Bu sistemde, mevcut sınıf mirasın tamamını kendi aralarında eşit olarak taksim edip, bir sonraki sınıf mirastan mahrum

kalmaktadır. Zümre sisteminde de ana gruplandırma aynıdır. Ancak sınıf sisteminden farklı olarak her gruptaki mirasçılar da kendi içlerinde bir öncelik sıralamasına tâbi tutulurlar ve zümre içindeki birinci şahıs, bir sonrakini mirastan mahrum eder. Örneğin sınıf sisteminde ölenin anası, babası, kardeşleri ve kardeş çocukları beraberce mirasçı olurken zümre sisteminde ölenin babası varsa kardeşleri mirasçı olamaz. İslâm miras hukukunda da ashâb-ı ferâiz, asabe ve zevi'l-erhâm gibi gruplandırmalar olmakla beraber, ölenin yakınları grup veya zümre olarak değil her biri münferit olarak ele alınarak mirastaki payı belirtildiği için bu sisteme “ferdiyetçi sistem” denilmiştir.⁷³

İslâm dininin miras intikalini bir esasa bağlamasındaki hedeflerden en önemlisi, hakların korunması suretiyle, paylaşım esnasında akraba arasında çıkabilecek ve huzuru bozabilecek anlaşmazlıkları önlemektir.⁷⁴

Toplumsal barışın ve huzurun kaynağı ve teminatı olan İslâm dini erkek ile kadını aile kurma hususunda daima teşvik edici olmuştur. Aile hayatında harcama sorumluluğunu erkeğe yüklemiş, mirasla ilgili hükümleri de buna göre düzenlemiştir. Erkek bir kendisi, bir de eşi olmak üzere en az iki kişiden sorumlu olması hasebiyle onun gideri kadının giderinden daha çok olacağından, miras hisselerinde bu durum göz önünde bulundurulmuş, erkeğe kadının iki misli hisse belirlenmiştir: “Allah çocuklarınız hakkında, erkeğe (zeker) iki dişinin (ünseyeyn) hissesi kadar tavsiye eder.” Nisâ 4/11.denilmesi küçük ve büyüklerin hak etme hususunda eşit olduğunu ve bu konuda erginlik ve büyüklüğün etkisinin olmadığını şer’î delile dayandırmak ve cahiliye devrinde yapıldığı gibi çocukların mirastan mahrum edilmesine meydan vermemek içindir. Ayrıca bu âyetin “yetimler” âyetin den hemen sonra gelmesi de özellikle bu noktaya dikkat çekmektedir.⁷⁵

Konu tamamen aile yapısıyla ilgilidir ve İslâm'ın toplumsal yapısında erkek ve kadının yüklerinin arasında denge ve adâleti gözetmek maksadına yöneliktir. Zira erkek kadınla evlenirken onun ve ondan olacak çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamayı da üstlenmiş olmaktadır. İslam dinine göre kadının miras ve boşanma konularındaki haklarını bilir Kadın'ın mirasta erkeğin yarısı hükmündedir denilerek değersiz görülemeyeceği kızın erkek kardeşiyle birlikte babasından alacağı mirasta erkek kardeşin yarısı kadar hisse almasının Nisa 4/11.ayeti gereği nimet külfet dengesi düşünüldüğünde adil olduğu söylenebilir. Çünkü erkeğin mehir verme, evlilik hazırlığı için gereken bütün harcamaları yapma, bir evi geçindirme, eğer karısı isterse çocuğunun emzirilme masrafları karşılamak, anne babalarının

⁷³ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: 1974), 358-359.

⁷⁴ Efe, *İslam Miras Hukukunda Kadın-Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme*, 159.

⁷⁵ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1970, 2/520.

bakımını üstlenmek ve bunun gibi tüm sorumlulukları yerine getirme yükümlülüğü vardır. Ayrıca değişen toplumsal yapıyla sorumluluk ve görev paylaşımındaki değişiklikler gibi sebeplerle kadınların dinen çalışma, ev geçindirme yükümlülüğü olmamakla beraber eğer dilerlerse uygun şartlarda çalışmasında bir sakınca yoktur. Bir kadının çalışmasını yasaklayan nâs yoktur fakat nasıl çalışacağını belirleyen hükümler vardır. Kadın toplumsal hayatta çeşitli alanlarda yaratılıştan fitratından getirdiği özellikleri yeterliliklerine uygun olarak çalışma hayatına katılması veya bunun teşvik edilmesi onun için ev işlerinde ürettiği emeğin değersizleştirilmesi anlamına gelmemelidir. Başka bir deyişle çalışma hayatına katılmak; çalışmayı özgürlük olarak yansıtır, evdeki kadını tutsak saymak, insanın yetiştirdiği evi, yuva olmaktan çıkarmak modern zihniyetin bakış açısıdır. Bu aynı zamanda ev hanımlığının, anneliğin küçümsenmesi anlamına gelmektedir. Her taraftan kadını kitle unsuru bir sebepten evden çıkmaması gereken bir varlık olarak gören tersi bir yaklaşım da kadının iradesini yok sayarak kendini geliştirme ve toplumsal hayatı katkı sunma imkânı ortadan kaldırmaktır. İslam dini kadını ev geçindirme anlamında sorumlu tutmamakla beraber onu dilerse imkanları el veriyorsa çalışması konusunda yasak getirmez. Nitekim asrı saadetten bu yana İslam toplumunda çalışma hayatına katılmış pek çok kadın vardır. İslam'ın ilk yıllarında kadınlar savaşmışlar, savaşta yaralıları tedavi etmiş, hastalara bakmış, su taşıma, yaralıları taşıma, ölüleri nakletme, hatta Abbasiler döneminde casusluk yapma gibi görevlerde bulunmuşlardır. El sanatlarında, iplik eğirmede, örgü işlerinde, dikişte, sepet örmede, boyamada, hayvanların bakımında, çobanlıkta, zabıtalıkta, sünnetçilikte, süt emzirmekte, koku üretimi satıcılığında, ticari malların satıcılığında, süslemede saç kesimi vs. çalıştıkları görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumun gelişmesi kadınların fitratına dönerek özgürleşmesine bağlıdır. Kadın erkeğin kaburga kemiğinden yaratılmamıştır. Hiçbir eğriliği ve eksikliği de yoktur. Kadın ve erkek yaratılış özelliklerine göre birbirinin tamamlayıcısı olarak ayrı ayrı görevlendirilmiştir. Kur'an'a göre Hz. Havva Hz. Adem'den değil ondan ayrı ve onun tıpkısı olarak yaratılmıştır. Kur'an'a göre Adem'i kışkırtan Havva değil ikisini birden kandıran şeytandır. Hz. Havva'nın ilahi lanete uğrayarak doğumla cezalandırılır şeklinde bir bilgi de yoktur. Doğum ise kadına verilen bir ceza değil ona analık konumunu veren, Allah'ın bir lütfu ikramı olarak görülmelidir. Hayz halindeyken kadının bazı emirlerden yükümlü olmaması ona kolaylıklar sağlanması bu durumun ceza olmadığına en önemli işarettir.

Kadının da mirasta payı vardır. Dinimiz kadına insan olma onurunu kazandırdı. Toplumun kalkınmasında kadın da erkek gibi asıl unsurdur. Hristiyanlıkta cennete girmeye engel olarak görüldüğü için kendisinden uzak durulan kadın İslam'da erkek hangi haklara sahipse aynı haklara sahiptir. Kadının aklının ve dininin eksik olduğu yönündeki bilgiler ve kadını aşağılayan anlamlar içeren rivayetlerin Hz. Peygamber'e ait olmadığı bilinmelidir. Müslüman kadınların erkekler gibi siyasi alanda hak ve sorumlulukları vardır. İslam alimlerinin bazılarına göre kadınların seçme hakkının olduğu Hz. Peygamberin kadınlardan biat almasından çıkarılabilir.

Peygamber efendimizin bir baba olarak kız evlat, erkek evlat ayrımı yapmaması anne babalar için bir örnektir. Hz. Peygamberin Fatma annemiz için, Fatma benim parçamdır onu inciten şey beni de incitir sözü, kız çocuklarına olan düşkünlüğünü ve kız çocuklarına verdiği değeri göstermesi açısından önemlidir. Günümüzde halâ ailelerin erkek çocuk sahibi olmaya yükledikleri değer ve aile içinde kız ve erkek çocuklarına karşı gösterdikleri farklı tutum ve davranışlar düşünüldüğünde Hz. Peygamberin bu konudaki örnekliliğinin fark ettirilmesi ailelerin bu konuda eğitimlerine katkı sağlayabilir. İnsan soyunun sadece erkek evlat yoluyla devam edeceği inancının dinde yeri olmadığına farkında olur. Toplumlarda yaygın olan bu inanış toplumumuzda halen varlığını sürdürmektedir. Soyunu, soyadını sürdürmenin sadece erkek evlat ile olabileceği inancı yüzünden aileler pek çok sorun yaşamaktadır. Olumsuz kadın algısının nedenlerinden biri de toplumda dinen doğru olduğu sanılan fakat yanlış olan bilgilerdir. Kadının şahitliği, kadının miras hakkı, kadının sosyal hakları, boşanması, çok evlilik, kadının yaratılması, kadının kocası tarafından dövülebileceği iddiası kadınlarla ilgili Hz. Peygamber'e atfedilen bazı olumsuz rivayetler sebebiyle kadının bir fitne sebebi kabul

edilmesi, aklının ve dininin eksik, uğursuz görülmesi vb. konularda toplumun ve Müslüman kadınların bilgilendirilmeye ihtiyacı vardır. Eğitimcilerin iki kadın ancak bir erkeğe karşılık gelebilir, kadının birinci vazifesi itaattir; başkaldırırsa cezalandırılır, şeklinde bir dil ve üslup kullanması hatadır. Din dilimizi geleneksel bağlamından çıkarmamız gerekir.

Erkek ve kadın arasındaki farklılıklar eşitlik prensibine zarar vermez. Bu farklılıklar, cinsiyetlerin yeteneklerine ve görevlerine dayalıdır ve her iki cins de temel haklara eşit şekilde sahiptir. Kadınların sahip olduğu bazı ayrıcalıklar da bu dengeyi korumayı amaçlamaktadır. Şahitlik konusundaki yorumlar da farklılık gösterebilir, ancak genel olarak kadınların şahitlik yetenekleri her konuda geçerli olarak kabul edilmiştir.

İslam hukuku cinsiyet eşitliğini ve adaleti vurgular. Ancak ayetlerin ve hadislerin farklı yorumları nedeniyle bazı konularda farklı görüşler ve uygulamalar olabilir. İslam'ın temel ilkelerine sadık kalmak, cinsiyet eşitliği ve adaleti sağlamak için önemlidir.

Orta Çağ Hıristiyanlığı cinsel hazzı ve onun nesnesi olarak gördüğü kadını pis günah sebebi hatta şeytan kabul eder. İslam'da ise cinsel haz olumsuzlanmaz ancak meşru sınırlar içinde alınarak insanın iradesine bırakılır. Kadınlara ve erkeklere konulan sınırlar aynıdır. Erkeğin evin idarecisi olması kadını değersiz yapmamalı çünkü kadın ve erkek birbirinin rakibi değil tamamlayıcısıdır. Camilerdeki vaazlar bir kitle eğitimi olduğundan özellikle camideki cemaate kadın haklarından daha çok erkeklerin sorumlulukları vaaz olarak verilmelidir. Din adamlarının da ahlaki duyarlılık açısından kitle iletişim becerisine sahip olmalarından dolayı topluma uyarıda bulunma, adaletli davranma ve insan haklarını gözeterek kadın algısını yeniden inşası planlanabilir.

Her çağın her dönemin kendine özgü sanat dili vardır. Sanat eserlerinin diline baktığımızda kitaplarda, oyunlarda, dizilerde, şiirlerde, hikayelerde, romanlarda, kadın karakterlerinin veya kadın algısının empati kurma becerisi ile yapılmadığı görülür. Bir toplumun entelektüel olarak gelişmesi için özellikle gelecek nesillere kadın algısının doğru aktarılması noktasında şairler, romancılar, bilim adamları, sanatçılar, din adamları, halk kahramanları, hep birlikte aynı yöne bakmalıdır. Şiirlerde romanlarda kadın bakış açısı değiştirilmelidir. Değerlendirilmesi gereken etkinlikler kadın cinselliği üzerinden değil değeri üzerinden oluşturulmalıdır.

Kızlarımıza, kız çocuğu olmanın bir nimet olduğu, kadın olarak yaptığımız her rolü severek yapmanın önemi ve ev işleri yapmanın bir değer olduğu hissettirilmelidir. Kariyeri olsun veya olmasın çalışıp bir şeyler üretmenin, kadın olmanın, üretici olmanın önemini fark ettirilmelidir.

Miras, çok eşlilik, boşanma gibi bazı dile dolanmış konularda belgelere dayanmaksızın sürekli bilgi yanlışı yapıldığı, kaynaklara inildiğinde gerçek durumun genel kanaatlerden farklı olduğu görülmektedir. İslam miras hukukunda erkek lehine pay düzenlemeleri ekonomik katkılar değil, ekonomik ve sosyal sorumluluklar temel alınarak yapılmıştır. Erkeklerin aile içindeki rolü ve sorumlulukları gözetilerek miras paylarının belirlenmesi sağlanmıştır.

Kadınlara bazı hakların verilmeyişi ve bazı cinsiyetçi yaklaşımlar; özellikle zina, fuhuş gibi olayları önlemede sürekli kadınları baskı altında tutma yoluna gidilmesi, İslam'da kadınlara eğitim, yönetim hakkı tanınmadığı gibi söylemler dinden kaynaklı değil toplumun ataerkil yapısından ve yanlış sosyal uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Gündelik hayatımızda ki ekstrem görüntüler, mesajlar, medyatik bilgiler, ideolojik ön kabullere teslim olmuş bir retorikle, din akademik saldırıya maruz bırakılıyor.

Orta Çağ Hristiyanlığı, cinsel hazzı ve onun nesnesi olarak gördüğü kadını pis, günah sebebi, hatta şeytan kabul eder. İslam'da cinsel haz olumsuzlanmaz ancak meşru sınırlar içinde alınarak insanın iradesine bırakılır. Kadınlara ve erkeklere konulan sınırlar aynıdır. Dinlerde Tanrı erkek, peygamberler erkek, ilk insan Âdem ve ondan türetilen Havva ve benzeri söylemler Musevilik ve Hristiyanlığın tahrip edilmiş biçimleri için geçerlidir. Ancak bu görüşler dinlerin orijinal biçimi ve İslam için doğru değildir. İslam da tanrının erkekliği iddiası yanlıştır. Aksine onun cinsiyeti yoktur. Doğmamıştır. Kadının geri kalışının asıl sorumlusu gelenektir, geleneğin ataerkil karakteri olmasıdır Genellikle dini literatürde, bu tür çalışmalara öncülük edenler erkekler olduğundan Kur'an erkek egemen bir mantıkla yorumlanmış ve Kur'an ve sünnetin kadına tanıdığı hak ve özgürlük alanı erkek müfessir ve din görevlileri tarafından sansürlenmiştir. Kadının dövüleceğini söyleyen birçok din adamı vardır. İslâm hukuku cinsiyet eşitliğini ve adaleti vurgular. Ancak ayetlerin ve hadislerin farklı yorumları nedeniyle bazı konularda farklı görüşler ve uygulamalar olabilir. İslam'ın temel ilkelerine sadık kalmak, cinsiyet eşitliği ve adaleti sağlamak için önemlidir. Topluma dinin kültür, ahlakın bilgi olmadığı öğretilerek, sadece diplomanın değil, bilginin, görgünün, kültürün önemi bilinci verilmelidir.

Kadınların şahitliği konusunda günümüzde bazı araştırmacılar, bu düzenlemenin içtihadî olduğunu ve yeniden yorumlanabileceğini savunmaktadır. İbn-i Kayyim gibi bazı alimler, Kur'an ayetleri ve Peygamberimizin hadislerinin kadının şahitliğinin hangi konularda geçerli veya geçersiz olduğuna dair spesifik bir kayıt getirmediğini ifade ederek, kadının şahitliğinin her konuda geçerli olduğunu savunmuşlardır.

Peygamberimizin vefatının hemen akabinde kadınların namazlarını mescitte kılmalarından rahatsız olunmaya başlanmıştır. Hz. Ömer zamanında kadınlara ayrı bir yer tahsis ediliyor ve onlara kadınlardan ayrı bir imam görevlendiriliyor. Aynı imam arkasında namaz kılmaları uygun görülüyor, fakat bu uygulama Hz. Osman zamanında kaldırılıyor. Peygamberimizin, vahyin geldiği dönemde kadınlar lehine gelişmeye devam eden o geleneğin neden sonrasında devam etmediği araştırılmalıdır. Abdullah b. Ömer “*Biz Rasulullah hayattayken hakkımızda ayet iner endişesiyle kadınlara elimizi ve dilimizi uzatamazdık. Fakat o vefat ettikten sonra elimizi de dilimizi de uzatmaya başladık.*” Abdullah b. Ömer’in bu sözü ve örneklerini vereceğimiz din yorumları insanların kadın konusunda cahiliye adetlerine ve anlayışına dönmeye meyilli olduğu, nitekim bunun da gerçekleştiği görülmektedir. Peygamberimizin ağzından kadınların aleyhinde hadisler uydurulmuştur. Kadın’ı cahil bırakan din değil, çarpık din yorumculuğu olmuştur. Zaman zaman belki de dini korumak adına iyi niyetli olacak şekilde toplum inşa etmek isteyenler, kendi anlayışlarına meşruiyet kazandırmak için dini metinleri görüşleri ekseninde yorumlamışlardır. Mutlak otoritenin Tanrı yerine başka kimselere hasredilmesi, kutsal metinlerin gelenek içerisinde yer alan dini yorumların yaşanılan çağını entelektüel bilimsel veya toplumsal olaylardan bağımsız bir şekilde ele almak kendi dönemleri için ideal bir çözüm olmasına rağmen o dönemdeki çözümü çağlar üstü ifade ile evrensel hale getirmede kendi içinde problem oluşturur. Kutsal metinlerden İncili, Tevrat’ı, Kuran-ı Kerim’i kozmoloji fizik kimya kitabı gibi görüp onlardan mutlak veriler çıkartmak ve dini kavramların anlam genişliğine uğratılması, büyük problemler arasındadır. Tanrının öfkesi üzerinden din sunmak, korku psikolojisi ile dini akıldan ziyade duygu temelli sunmak çağa İslam’ın bakış açısıyla bakmamaktır. Poligami (teaddüd-ü zevcât) İslamiyet birden fazla kadınla evliliğe müsaade eder ancak birden fazla kadınla evlenmek emir değil bir imkân ve şartlı bir istisnadır. İslam dinine göre tavsiye edileninin uygun görülenin tek eşlilik olduğuna dörde kadar evlenebilme izninin o dönemdeki mevcut şartlar için bir sınırlandırma ve sonraki zamanlar içinde bir ruhsat niteliği taşıdığını bilinmelidir. İslam adalet ilkesi ve insanın fitratına daha uygun olduğundan çok evliliği değil tek eşliliği önerir dörde kadar evlilik ise bazı özel durumlar için verilmiş bir ruhsattır.

KAYNAKLAR

- Ağçoban, Sıddık. "Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam'da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar" Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), Haziran, 2016; 2(1): 14-24.
- Akşit, M. Cevat. *Mutlu Evlilik İslami Esasları*. İstanbul: Gaye Vakfı Yayınları, 2004./11-14
- Avcı, M. "İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Hayatında Kadının Rolü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)", 2010.
- Bayraktar Karahan, Fatma. *İslam da Aile*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3, 2020.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi 'u 'ş-şahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.79
- Buḥârî, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-. *Şahîhu 'l-Buḥârî*. thk. Muştafa Dîb el-Buḡâ. 7 Cilt. Dımaşk: Dâru İbn Keşîr; Dâru'l-Yemâme, 5. Basım, 1414/1993.
- Can, Sevim. *Selçuklular Döneminde Kadın*. İstanbul: Ufukötesi Yayınları, 2008.
- Çağıl, N. "İslam Öncesi Mekke Toplumunda Kadın, Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu," 1/3 (Temmuz 2011), 199-224.
- Çeker, Orhan. *Arazi Kanunnamesi*. İstanbul: Ebru Yayınları, 1985.
- Çetin, Abdurrahman. *Örneklerle Peygamberimiz*. Ensar Neşriyat, 8.Baskı. / 2016.344
- Çetin, Abdurrahman. *Örneklerle Peygamberimiz*. Ensar Neşriyat, 8, 2016.
- Dinç, Mehmet. *Doğru Olan Yenilmektir Bazen*. Erkâm Yayın San.ve Tic. A. Ş, 1.Baskı., 2022./53.
- Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî, eṭ - Ṭaberî. *Câmi 'u 'l-Beyân fî Te'vîli 'Âyi 'l-Kur'ân*. çev. thk. Aḥmed Muḥammed Şâkir. Mu'essesetu'r-Risâle: Mu'essesetu'r-Risâle, 1420.82
- Efe, Ahmet. "İslam Miras Hukukunda Kadın-Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme" 18 (2011), 157-168.
- Cessâs. *Ahkâmü 'l-Kur'ân*. çev. (Thk: Muhammed Sâdık Kamhâvî). Beyrut, 1992.
- Gökalp, Ziya- Toker, sad. Yalçın. *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Toker Yayınları, 2005.167
- Görgülü, Ülfet. *Kadın ve Siyaset*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2014/18
- Hafız Zehebi. *Büyük Günahlar*. İstanbul: Hak Yayınları, 3. Basım, 2023.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*, 2019.

- Hamidullah, Muhammed. İslam Peygamberi (Ciltsiz) (13,5x21). çev. Mehmet Yazgan. Beyan Yayınları, 2019.
- İbn Keşîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. 'Omer b. Keşîr ed-Dimeşkî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. thk. Sâmi b. Muḥammed Selâme. 8 Cilt. b.y.: Dâru Ṭaybe, 1420/1999.
- İbn Mâce, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. Yezîd el-Ḳazvînî. *Sunenu İbn Mâce*. thk. Muḥammed Fuâd Abdalbâkî. 2 Cilt. b.y.: Dâru 'İhyâ'î'l-Kutubi'l-'Arabiyye, ts. İbnu'l Cevzi. *el-Mevzû'ât mine'l-eḥâdîsi'l-merfû'ât*, Riyad 1418/1997, 1-3. çev. (nşr. Nureddin Boyacılar). Riyad, 1418.
- İnan, Abdulkadir. “*Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Üzerine Notlar, Türk Kültürü*” 98, (Aralık 1970), /112-116.
- Kaplan, Hilal. *Ailenin Adı Yok*. Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A. Ş, 1.baskı., 2021/28.
- Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul:1974.
- Karaman, Hayrettin. vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 Cilt. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 27 Mayıs 2019, erişim 12/11/2023,
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Eser Yayınları, 1970.
- Özkılınç, Muhammed. “*erkekler- kavvam - olmalı*” (24.03.2022).
- Muslim, Ebû'l-Ḥasen Muslim b. el-Ḥaccâc el-Ḳuşeyrî en-Nisâbûrî. *Şaḥîhu Muslim*. thk. Muḥammed Zuheyr en-Nâşır. 8 Cilt. Cidde; Beyrut: Dâru'l-Minhâc; Dâru Ṭavḳî'n-Necât, 1433.
- Çeker, Orhan. *Muhtarın Anahtarı*. 2 Cilt. Tekin Kitabevi, 8, 2021.2/3-5
- Özdemir, Rıfat. “*Tokat'ta Ailenin Sosyo - Ekonomik yapısı*” , *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat (sempozyum)*,” (İstanbul: Dergâh Yay,) /83-86.
- Sahavi, Şemseddin. *el-Maḳâşidü'l-ḥasene*. çev. (nşr. Abdullah Muhammed Siddîk), Beyrut 1987.
- Seraḥsî, Muḥammed b. Aḥmed b. Ebî Sehl, Şemsü'l-'Eimme es-*Mebûsûṭ*. thk. Ḥalîl Muḥyiddîn el-Meyyis. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr li't-Ṭabâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî'i, 1421/2000.
- Sürgeç, Celal. “*Hazreti Aişe Validemiz evlendiğinde kaç yaşında idi?*” Yeni Haber. 20 Aralık 2022.
- Erişim 16 Aralık 2023. <https://www.yenihaberden.com/hazreti-aise-validemiz-evlendiginde-kac-yasinda-idi-1758508h.htm>
- Şenocak, İhsan. *İslam'ın Kızına*. İstanbul: Hüküm Kitap Yayınları, 7., 2017.16/19

Şair Hafız İbrahim. “*Anne okuldur*”. (2023, Ağustos, cuma)

https://www.arapcayarismalari.org.tr/2014/uploads/default/events/A2._El-U%CC%88mmu_Medrestun-Tu%CC%88rkc%CC%A7e_.pdf,

Şimşek, İsmail. *Ataizm den Ateizme Tanrı ve Yanılgılar*. Ankara: Eskiyeeni yayınları, 1/2020.

Tarhan, Nevzat. *Evlilik Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 20., 2014./25.

Tarhan, Nevzat. *Kadın psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayınları, 89. Basım, 2019/123.

Tarhan, Nevzat. *Son Sığınak Aile*. Nesil Yayınları, 2015.

Tekeli, Şirin. *Kadınlar ve Siyasal toplumsal Hayat*. İstanbul: Birikim Yayınları, 1.Baskı, 1982.24.

Tirmizî, Ebû ‘Îsâ Muhammed b. ‘Îsâ et-. *Sunenu ’t-Tirmizî*. thk. Aḥmed Muhammed Şâkir - Fu’âd ‘Abdulgâkî. 5 Cilt.Mısır: Şirketu Muşafâ’l-Bâbî’l-Halebî, 1395/1975.

Görgülü, Ülfet. *Kadın ve Siyaset*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2014.

Yıldırım, Muhammed Emin “*Saadet Asrında Aile Modelleri ve Çok Eşlilik Meselesi / (43. Ders)*”. / [https://youtu.be/9HvdTjTUCuM?si=zTsaH22yk_Lc0tp-\(16/12/2023\)](https://youtu.be/9HvdTjTUCuM?si=zTsaH22yk_Lc0tp-(16/12/2023))

Yazır, Elmalılı Hamdi. *Kurân-ı Kerim Türkçe Meali*, 2019.37/149-153

Türk Dil Kurumu Sözlükleri", Erişim 28 Temmuz 2023. Ankara: TDK

